CHRISTI-

anæ pietatis pri-

ma inſtitutio ad

vſum ſcholarum

Latinè ſcripta.

LONDINI
in ædibus Iohannis
Daÿ. 1576.

Cum gratia & priuilegio
Regiæ Maieſtatis, alÿs omnibus interdicente huius Catechiſmi impreſſione.

mè putes hanc in legem peccare?

A. Idololatræ vt dixi, omnes, omnes arioli augures & coniectores, incantatores, venefici, magi, ſagæq; omnes, omnéſque, qui ad illos deferunt, ilíſue fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falſa vanáque docent: prẹterea qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, ſed inanibus ſuis ſomnijs aut coniecturis ducuntur: deniq; qui res vllas conditas, ſupra, aut æquè atq; Deum cõditorem metuunt, amant, aut magnifaciunt: hij omnes, hiíſque conſimiles vniuerſi hanc legem violant.

Leuit. 19. c. 31. Eſa. 8. c. 19 & 47. b. 9 Deut. 18. c. 19. 20. Math. 15. a. 2 3. b. 5. 9.

M. Recita iam præceptum ſecundum.

A. SIGNVM SCVLPTILE, AVT SIMVLACHRVM VLLIVS REI, QVÆ AVT SVPRA IN COELO, AVT INFRA IN TERRA AVT IN AQVIS INFRA TERRAM SIT, NON EFFINGES: EA NON VENERABERIS NEQVE COLES. NAM EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, ZELOTIPVS, QVI PARENTVM INIQVITATEM ETIAM

Exo. 20. a. 4. d. 23. Leuit. 26. a. 1 Deut. 4. c. 15 16. 17. 18. 19 Eſa. 40. d. 18. & 44 b. 9 &c.

TIAM IN LIBERIS VINDICO, AD TERTIAM VSQVE QVARTAMQVE PROGENIEM OSORVM MEI: CLEMENTIA'QVE, VTOR AD MILLESIMAM VSQVE PROGENIEM, ERGA MEI AMANTES, MEAQVE PRÆCEPTA CONSERVANTES.

M. *Videri poßit hac lege pictorum fictorúmq; artificia condemnari, ita vt fas non ſit vllas omninò imagines habere.*

Math.22.c.20 21.d.36.37

A. Nequaquam : in prima enim hac tabula minimè de rebus artificioſis, quæ ad humanos ciuilèſque vſus expetuntur, ſed de ijs tantum, quę ad Dei cultũ pertinent, agitur.

M. *Quænam eſt igitur huius præcepti ſententia?*

Eſa.40.d.18 &c.

Deut.5.a.8.9 Pſal.97.b.7 Eſa.44.c.17.

A. Hoc ſecundo præcepto prohibet Deus primùm ne imagine vlla ipſum imitari, vel adumbrare, quęrere, aut colore conemur. Secundò ne ſimulachra ipſa veneremur, aut illis quoquo modo ad Idololatriam aut ſuperſtitionem abutamur, interdicit. Verùm vt Deum ſolùm,

non

¶ Reuerendiſſimis in Chriſto Patribus ac Dominis, Matthæo Archiepiſcopo Cantuarienſi, Edmundo Archiep. Eboracenſi, Edwino Epiſcop. Londinenſi, aliiſq; reuerendis Patribus, Epiſcopis eccleſiæ Anglicanæ, vigilantiſſimis fideliſſimiſq; Paſtoribus.

QVum ſeculi huius ad interitum iam ruentis, mores perditos, & corruptelis omnibus deprauatiſſimos, non ſine acerbiſſimo animi dolore, mecum ſæpè cõſidero: animaduertámq; diuturnam peccandi conſuetudinem hominum mentibus quaſi callum quoddam ita obduxiſſe, vt neque virtutibus præmia, neque ſupplicia vitijs ſempiterna, diuinis propoſita legibus, vllam iam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur: in eam tandem cogitationem venio, vt aut nullam prorſus ſpem oſtendi, fore aliquandò melius, aut ſi qua eſt etiam nunc reliqua, eam in ſancta pueritiæ atque ineuntis adoleſcentiæ inſtitutione & diſciplina omninò repoſitam eſſe exiſtimem. Nam teneri illi & flexibiles animi, non ſolùm quocunq; torqueas trahásue, ſed quocunquè etiam vel leniter ducas, ſequentur, atque vt voles flecti, arbitrióq; fingi poſſunt: & quia ſunt ab omni hactenùs ſce-

lere vacui atque integri, nõnihil in illis loci salutaribus adhuc monitis consiliijsq; patet. Quæ cogitatio patres in Christo reuerendissimi, in eam me mẽtem impulit, vt ad primam illam Christianæ pietatis institutionem puerilem Latinè scribendam mè applicarem: eámque varijs tractatam modis, hoc quidem libello verbis tãtummodò necessarijs & proprijs breuiter comprehenderem: altero verò libro, eandem alijs verbis luculentioribus & pluribus copioſè explicarem: vt & illi, qui breuitati ſtudent, & qui vbertate etiam orationis delectãtur, ad ſua vtrique ingenia ſenſúſq; apta & accommodata inuenientes, voluptate aliqua ad legendum inuitarentur. Curæ etiam mihi magnæ fuit, vt breuitate vſus, planè tamen & perſpicuè dicerem: & in illa rurſus vbertate ne inſolentiùs copia abuterer. Quum enim Latinè vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni ſoleat, támque multi eius linguæ ſtudio inflãmentur, puerique ob eam cauſam doctis hominibus in diſciplinam tradantur, hanc oblatam occaſionem putaui, qua intereà etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ eſt ante omnia expetenda, tenellis mẽtibus inſtillaretur. Quum verò multos valdè pæniteat ita ſe pueros latinè didiciſſe, vt cum loqui ea lingua, aut ſcribere velint, ſibi ipſi plerúmq; diffidant, vt ea moleſtia, quæ me etiam, non tam mea tamen, quàm illorum, quos aliquando inſtitui, cauſa, ſæpe ſane

ac grauiter torſit, alios liberarem, diligentiam, quantam potui maximam, adhibui, vt emendata eſſet oratio & pura: & neque in ſimplicibus verbis, quod non eſſet latinum, neque in coniunctis, quod non eſſet conſequens, iure vituperaretur. Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea ſunt in fine maioris libri notata. Has inſtitutiones latinè à me ſcriptas, amici duo mei, homines docti, alter in ſermonem vulgarem noſtrum, vt omnibus ſcilicet eſſent cõmunes, alter in ſtudioſorum gratiam, Græcè etiam conuertẽrunt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem erat propoſitum, vt quàmplurimis videlicet plurimùm prodeſſe eniteremur. Vndè enim potiùs Anglicè primùm legere diſcent pueri noſtri, quã ex libello, qui pietate etiam teneros interim animos imbuat? Et reuerà ſi quiſquam, vel puer, vel adoleſcens, iſta Anglicè reddita diligẽter legat, præterquam quòd chriſtianæ religionis ſummam dilucidè explicatã, & intelligere facilè, et ediſcere etiã ſi velit, haud difficulter poſſit, quod eſt certè in lucro vel maximè ponendum: eadem etiam opera ſermonem vulgarem noſtrũ & pronuntiare rectiùs, & ſcribere emendatiùs addiſcet: quod commodum aſpernandum non eſſe, ex multorum ſermonem Anglicum loquẽdi ſcribẽdíq; vitioſa, atque corrupta conſuetudine, ipſa propemodum eſt luce clarius. Iam verò vndè potiùs ordientur prudentes & pij doctores prima

latinè loquendi elementa pueris tradere, quàm a pio aliquo, paruóq;, & facili latino libello, cuius sententiam, vt Anglicè iam anteà lecti, teneant? Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo Latinè loquẽdi studio teneri iam incipient, quæ angusto sermonis genere cõtracta priùs legerant, ad eadem etiam oratione copiosa vberiùs & fusiùs, alióque exprimendi atque eloquendi genere explicata cognoscendum, sua sponte, sine monitoris præcepto festinabunt, atque ita partim recognoscentes, partim etiam discentes, rerum pariter optimarũ memoriam renouabũt, & verborũ etiam nouitate delectabũtur. Deinde postquam istis diligenter legendis, atque inter se cõparandis, aliquos iam in lingua latina progressus fecerint vt certè facient: haud minore iam eadem etiam Græcè scripta legendi cupiditate ardebunt: vt illis discendi, præceptoribúsq; docendi, nõ labor iam, sed voluptas sit futura. Hæc ratio docendi discendiq;, & res easdem aliis atque aliis verbis, quã maximè fieri possit lectis, explicandi, Græcáq; cum latinis cõiungendi, M. Ciceroni visa est aptissima esse atque vtilissima adolescentibus, in quibus vbertatem se efferre voluit. Hac ille ratione eam Latini, et Græci etiam sermonis copiam, varietatẽ, facultatẽ, facilitatem, proprietatem, elegantiã, quibus longè multumq; cæteris omnibus omniũ ætatum hominibus antecelluit, cõsequutus & adeptus est. Et vt

eò

eò aliquandò perueniam, quò maximè et directò hoc meum spectat institutum, non tantũ iuuentus nostra assiduis istis animorũ, ingeniorũ, linguarum exercitationibus, a prima pueritia ad ineũtem vsque progredientémque adolescentiam assuefacta, a desidia malorum omniũ matre arcebitur: verumetiam Christiana pietas, quæ est virtutum omniũ fundamentum, eisdem occasionibus totiès repetita altissimas in teneris illorum animis radices aget: quæ mirificè etiam confirmabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel præceptorũ monitis diligẽter exquirẽt, quæ sunt in istis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarũ fundamentis nitantur. Quod vt sine vllo penè labore tædióue præstare possint, appositæ vbique in conspectu notæ facilem ipsis compendiariámq; viã ostendunt. Fieri verò non potest, quin de tremenda Diuini numinis Maiestate, potentia, iustitia, eiúsque rursum paterna in suos per Christum bonitate, benignitate, beneficentia, & de tota religione christiana, assiduè audiendo, legẽdo, repetendo, meditando, ea ætate, quæ est ad optima quæq; opportunissima, fieri, inquã, non potest, quin & Dei metum atq; reuerentiam (quæ iam ex hoc mũdo penè profligata esse videtur) eiúsque etiam amorem, atque illi placendi, vitæquè cum virtute degẽdæ studium, in auribus, oculis, atque animis suis ita penitùs defigãt, vt nulla vnquam vi labefactari, aut

obliuione deleri posse confidam. Hæc est summa consilij mei, hæc me ratio impulit, vt laborem mihi non necessarium, studiosis adolescentibus, vt spero, vtilem susciperem. Huius, vt omnis mei otij, pariter atque negotij rationem vobis reddendam esse existimaui patres in Christo reuerendissimi, quorum ego pietatem, sapientiam, doctrinam, authoritatem, vt debeo, plurimi facio, beneuolentiáq; & grata memoria, atque honore meritò prosequor.

Vestri studiosissimus obseruantissimúsq;, *Alexander Nowellus.*

Agister. *Narra mihi, mi fili, quam religionem colas.*

Audit. Eandem illam, quam Christus seruator noster docuit, vnde Christianus nominor, & ita reuerà me esse confido. *Act.11.d.26*

M. *Quænam est Christiana pietas?*

A. Pietas Christiana est diuini numinis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius. *Math.4.b.10 Ioh.4.c.24.*

M. *Vnde est eius intelligentia capienda.*

A. Ex Verbo dei, quod veteris nouíq; testamenti libris explicatur. *Ioh.5.d.39. Act.17.c.11 2.Ti.3.d.15 16.17.*

M. *Cur verbum dei, vocabulo Testamenti nominatur?*

A. Quia diuina voluntas de rebus expetendis fugiendísq; in eo perfectè atq; immutabiliter continetur, a qua vllam in partem non est deflectendum. *Gal.3.c.15.17 Ioh.4.d.25. Gal.1.a.8.9 Deut.4.a.2 Esa.3.d.21.*

M. *Qua ratione modóq; diuinæ voluntatis in eius verbo explicatæ perqui-*

quirenda eſt cognitio?

Ioh.5.d.39. Act.17.c.11 *A.* Aſſidua diuini verbi lectione atq; meditatione, aut attenta eius ab alijs lecti, puréq; explicati auditione.

M. *Satin' id eſt?*

1.Cor.1.d.21 & 3.b.7. Pſal.119.c.33 34.35. Iob.16.b.13 *A.* Quia mortalium nemo diuinę ſapientiæ in eius verbo reconditæ ſcientiam ingenio induſtriáue ſuapte cõſequi poteſt, a Deo precari ſedulò vehementérq; debemus, vt per ſpiritum ſanctum ſuum mẽtes noſtras ſacri verbi ſui cognitione fidéq;, & voluntati ipſius in eodem illuſtratæ parendi ſtudio ardenti imbuere velit.

M. *Quæ ſunt diuini verbi partes præcipuæ?*

Ioh.1.b.17. Luc.16.d.16 Act.13.f.39. Ro.6 c.14.15. *A.* Lex & Euangelium.

M. *Hæc duo alterum ab altero quomodo ſecernuntur?*

Mat.22.d.37 38.39 40 Luc.10 c.27 28. Rom.10 a.5. Gal.3.b.10. *A.* Lex ad omne nos officij munus inſtruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximũ, vtq; vtriq; illud prẽſtemus ſummo ſtudio

dio præcipit: & Legi parẽtibus vitam promittens ſempiternam, æternam mortem eius ruptoribus minitatur.

M. *Euangelium verò quid?*

A. Euangelium nobis confirmat, Deum per fidem in Chriſtũ illis, qui contra legem commiſerunt, miſericordem ſe præbiturum, ignoturumq́;, modò animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & ſeipſos reprehendentes corrigere atq; emendare ſtudeant. *Mar.1.b.15. Luc.5.f.32 Ioh.1.b.17. Act.2.f.38.39 & 13.f.38.39 Rom.1.a.5.b 16.& 6.c.14. 15.*

M, *Quot partibus conſtat vera religio?*

A. Religio perinde ac verbũ Dei, ex quo, tanquam ex fõte profluit, duas habet partes.

M. *Quænam illæ ſunt?*

A. Obedientia, quã Lex imperat: & fides, quam Euangeliũ requirit. *Ioh.14.b.15.e 21.23.24. Rom.10.a.5.6 b.8. Mar.1.b.15 Rom.1.a.5.b 16.*

M. *Verùm maioris perſpicuitatis gratia, in plura te membra religionem partiri velim.*

A. Videor mihi non ineptè quatuor

tuor has, vt principes veræ religionis partes, posse recensere: Obedientiam, Fidem, Inuocationem, & Sacramenta.

Ioh.14.b.15 c.21.23.24. Mar.16.d.16 Act.2.c.21. Rom.19 c.12 13.

M. *Agè ergò, de istis quatuor, vt ea ordine recitasti, te interrogabo. Et quoniam vera obedientia, quæ prima pars est, ad regulam diuinæ legis sit dirigenda, necessariò primùm intelligendum est, quid de lege Dei sentias.*

Ioh.14.b.15. c.21.23.24 Gal.3.b.10

Exo.34.d.28. 29. Psal.19.b.6.7 8.9.10. Exo.20. Deut.5. Esa.30.d.21

A. Legem Dei duabus expressam tabulis, iustitiæ normam esse perfectissimam arbitror, recta imperantem, vetantémq; contraria.

M. *Prior tabula quæ tractat?*

Math.22.d 36.37.

A. Debita Deo pietatis officia tradit: quatuórq; prima præcepta in ea continentur.

M. *Secunda quæ docet?*

Math.19.c.18 19.b.22.d. 39.40.

A. Ad charitatem mutuaq; inter homines officia nos instituit: ad quam reliqua sex præcepta pertinent: ita Lex vniuersa decem omninò præcepta cõplectitur, ex quo fit, vt Decalogi nomine appelletur.

Exo.34.d.28 Deut.4.b.13

Ma.

M. *Quod est primæ tabulæ præceptum primum?*

A. Deus sic est eloquutus. AVDI ISRAEL: EGO SVM DOMINVS *DEVS* TVVS, QVI TE EDVXI EX DOMICILIO SERVITVTIS ÆGIPTIÆ. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. *Exo.20.a.2 2.3. Deut.5.a.5 6.7.*

M. *Quare nos primùm cõmonefacit,* SE DOMINVM DEVM NOSTRVM ESSE?

A. Illis verbis eius immensa infinitáq; maiestas, potentia, bonitas explicantur, nósq; pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potẽtissimum repugnare, & in benignissimum, beneficẽtissimúmq; ingrati esse velimus. *Deut.10.b.12 13. Malac.1.b.5.6*

M. *Quid est quod edicit nobis,* NE HABEAMVS DEOS ALIENOS CORAM SE?

A. Idololatria omnis hijs verbis prohibetur, ac damnatur.

M. *Quid est Idololatria?*

A. Rebus vllis conditis diuinum cultum tribuere, aut in illis vt dijs quibusdam, fiduciam, perfugiúmue *Psa.115.b.8.9 Math.4.b.10*

ue habere: quod patrare, scelus esset maximè detestabile. Ipsius enim solùm maiestati diuini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculísque omnibus opem atq; auxilium petere & expectare: illius benignitati nos nostráq; omnia deberi, gratis animis agnoscere, ingenuèque confiteri oportet.

Deut.10.b.12 13.d.20.21 Mat.22.d.37 Psal.50.c.14. 15.d.23. Psal.79.d.13 & 97.a.6.7.& 100.a.1.2.3 Iob.3.d.27 1.Cor.4.b.7 Iacob.1.c.17.

M. Suprema illa verba, CORAM ME, aut IN CONSPECTV MEO, *quid sibi volunt?*

A. Nihil tam penitus abscondi-tũ esse, aut in occulto latere, quin Deo notissimum sit, atq; apertissimum: & proinde non voce, manifestísque solùm vitæ actionibus, atq; externa specie, sed intima etiam atq; syncera puræ mentis sanctitate Deum, illumq́; vnum, prętera neminem, piè colendum esse, atq; venerandum.

Psal.7.b.9. & 33.c.14.

Esa.29.c.13 Math.5.a.8 & 15.a.8.

M. Summatim expone, quos maximè

non ad nostrum arbitrium libidinémque, sed pura atq; integra mente verèque; quemad modum nobis suo ipsius verbo præscriptum est, colamus, & veneremur.

M. *Quam ob causam Deum corporea spectabili forma effingere nefas est?*

A. Quia corporea, infirma, inanima, vanáque effigies aut imago nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinita, immensa, incomprehēsibili magnitudine, maiestatéq;, communitatem habere, nec vllam eius similitudinem speciémue gerere potest. Psal. 113.a.4. 5. & 115.a.3.4. Esa.40.c.18. &c. Ioh.4 c.24. Rom..1.c.20. 23.&c.

M. *Quemnam colendi morem hic condemnat?*

A. Quum precatione vsuri, nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abijcimus, nudato capite aut alia significatione illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset. Leuit.26.a.1. Deut.4.c.19. & 5.b.9. Psal.97.b.7. & 115.b.8. Esa.44.c.17. Act.7.f.41.

M. *Clausulam huic præcepto additam repete.*

Exo.20.a.5. Deut.5.b.9.& 6.c.15. Psal.78.f.58. *A.* NAM EGO (inquit) SVM DOMINVS DEVS TVVS ZELOTYPVS, QVI PARENTVM INIQVITATEM ETIAM IN LIBERIS VINDICO, AD TERTIAM VSQVE QVARTAMQVE PROGENIEM OSORVM MEI.

M. *Quamobrem hæc commemorat Deus?*

Deut.10.b.12 13. 3.Reg.18.f.39 Malac.1.b.5.6. 1.Tim.6.c.15. 16. *A.* DEI atque DOMINI VOcabulis sese nuncupans, etiam atque etiam monet, vt tum ad maiestatẽ, tum ad benignitatem suã sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos totos accõmodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut consortẽ secum venerationis suæ se nullo modo tolerare posse.

Exo.34.b.14. Esa.42.b.8.

M. *Ecquid præterea additum ad prohibendam Idololatriam?*

A. Quò nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tam vehementer dete-

detestatur, refrænet, minatur se non in maleficos tantùm, sed in eorum etiam liberos posterósque vindicaturum esse. Exo.34.b.7. Esa.14.c.20.

M. *Perge porrò quod reliqui est in hac lege explicare.*

A. Quemadmodum Deus grauiter minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audeamus: ita prolixiùs adhuc de sua clementia, bonitatéq; promittendo, nos ad sibi parendum allicit: confirmans cum ijs omnibus, qui se amant, suisq; præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiã posterum multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum. Deut.5.b.10. Exo.34.b.6.7

M. *Quum anteà vltionem tertiæ, aut summùm quartæ generationi denuntiet: quid est, quod hic clementia sua aliquot millia comprehendat?*

A. Vt demonstret ad facilitatem se beneficentiámq;, quàm ad acerbitatem atque asperitatem impendiò magis esse propensum. Psal.30.a.5.& 103.b.8.& 145.b.8. Esa.54.b.7.8. 10.

M. *Perge iam ad tertium mandatum.*

Exo. 20. b. 7. Leuit. 16. b. 12. *A.* NOMEN DOMINI DEI TVI: INANITER NON VSVRPABIS? NEQVE ENIM SINET IMPVNITVM DOMINVS, QVI EIVS NOMEN INANITER ADHIBVERIT.

M. *Quid est inaniter vsurpare nomen Dei?*

Esa. 8. c. 19. & 52. b. 5. Leuit. 19. b. 12 Act. 19. a. 13. 1. Tim. 1. b. 16. Ma. 5. f. 33. 35. Psal. 113. a. 1. 2. *A.* Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, periurium, aut ad temerarium inconsultum, vel non necessarium iusiurandum abuti: Deúmue nisi iusta, de causa, magná ue adhibita reuerentia, vel semel nominare.

M. *Non potest ergo Dei nomen in iureiurando rectè adhiberi?*

Exo. 22. b. 11. Iosu. 2. b. 12. Psal. 15. b. 5. & 63. b. 12. 2. Cor. 1. d. 23. Gal. 1. d. 20. Heb. 6. d. 16. *A.* Potest profectò, cum graui de causa iusiurandum iuramus, vt aut verum testimonio confirmemus, præcipuè, legitimæ alicuius potestatis accitu ad id euocati, aut ob alias res magnas atq; graues, vt vel Deo suus honos atq; gloria cõseruetur, aut cumulatius etiã augeatur

&

& amplificetur, vel hominũ inter homines cõiunctio beneuolẽt áq; retineatur. Huiusmodi aliqua oblata occasione sacramẽto cõtendere licebit, vẽnerãdo verẽdóq; Dei tantùm nostri, non vllius cuiusquã alterius nomine adhibito.

M. *Quid deincepes in lege est?*

A. NEQVE ENIM IMPVNITVM (inquit) SINET DOMINVS, QVI NOMEN EIVS INANITER ADHIBVERIT. Exo.20.b.7 Leuit.19.b.12.

M. *Cur in diuinum nomen iniurioſis peculiares hic minæ proponuntur?*

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret, vt impendentem vindictam cernentes, eo studiosius, ne iniuriam illi faciamus, caueremus. Leuit.19.c.12. Ezech.20.b.9 c.14.

M. *An ergo nefas esse putas, deorũ aliorumue hominum, aut rerum nomina in sacramento interponere?* Exo.22.b.11. Pſal.63.b.11. Heb.6.d.16. Deut.6.b.13. & 10.d.20. Iosua.23.b.7. Esa.85.c.16.

A. Omninò: iusiurandũ enim dare idẽ est, atq; cũ, per quem iuramus, & veritatis testem, & supplicemus,

periurij noſtri vltorẽ punitorẽq; cõſtituere: quam laudem intelligendi vindicandíq; maleficia omnia diuinæ ſolũm ſapiẽtię atq; maieſtati debitã, alijs perſonis rebúſue impartire immane ſcelus eſſet.

M. *Recita iam proximũ præceptum.*

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ eſt poſtremum, ſic habet: DIEM SABBATI SANCTE AGERE MEMENTO; SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO VERO DIE, QVOD EST DOMINI DEI TVI SABBATVM, NVLLVM OPVS FACIES: NEC TV, NEC FILIVS TVVS, NEC FILIA TVA, NEC SERVVS TVVS, NEC ANCILLA TVA, NEQVE IVMENTVM TVVM, NEQVE APVD TE DEGENS PEREGRINVS. NAM SEX DIEBVS PERFECIT DEVS COELVM ET TERRAM, ET MARE, ET QVICQVID IN ILLIS CONTINETVR, SEPTIMO QVIEVIT. ITAQVE DIEM SABBATI SACRVM, SIBIQVE DICATVM ESSE VOLVIT.

Exo. 16. c. 23. & 20. b. 8. 9. 10. 11, & 31. c. 13. Leuit. 23. a. 3. Deut. 5. c. 12. 13. 14. 15. Ezec. 20. b. 12. Gen. 2. a. 1 2. 3 Heb. 4. a. 3. c. 9, 10.

M. SABBATI *vocabulum quam*

habet

hãbet significationem?

A. SABBATVM, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici potest: nã eo die pij humana opera omnia missa facere debent, vt diuina religionis sanctitatí que studia diligenter colere possint. Exo.16.d.23. Leuit.16.e.31. Iere.27.c.21. Luc.23.c.56. Ezech.46.a.3. Marc.6.a.2.

M. Quamobrem suum nobis factum Dominus ad imitationem exposuit?

A. Quia insignia pręclaráque exempla humanis mentibus penitùs insidẽt, stimulósq; admouẽt acriores. Dominos enim serui, & parentes liberi perlibenter imitando exprimũt. Maximè verò omnibus est optabile, vt mortales Deũ sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similésque præberent. Iob.2.b.12. Ioh.13.b.13. 15. 1.Cor.4.d.15. 16.& 11.a.1. Eph.5.a.1. 1.Pet.2.d.21 f.42.

M. Sabbati piè colendi quænam est ratio?

A. Populus in vnum locum congregari debet, vt disciplinã Christi intelligat, vt fidei suæ confessionem edat, vna voce communia Mar.6.a.2 Luc.4.c.16. Act.13.d.27. Math.10.d.32 Psal.95.a.2 Esa.56.c.7. Math.21.c.13. Ephe 3.d.21. 1.Cor.11.d.18 & 14.c.26.

vota Deo faciat, vt diuinorum factorum memoriam conseruet, vt Deo pro suis diuinis erga se meritis, gratias agat, & vt misteria sacra a Christo instituta concelebret.

M. Ecquid praeterea requiritur, vt diem Sabbati sanctè agamus?

A. Externa haec est requies, celebratióque Sabbati: praeter quam, quies est, colend q; Sabbati ratio quaedam spiritualis.

M. Quaenam ea est?

Psa.1.c.14 16. & 58.d.13. Heb.4.c.9.10. *A.* Quum à rerum humanarum occupationúmq; & studiorum nostrorum cura vacantes, Dei nos arbitrio, vt is ad suum nos sensum formet, penitus tradimus: quúmque (vt sacrarum literarum verba vsurpem) carnem nostram crucifigimus, & affectionibus commotionibúsq; tãquam frænos injcimus, vitiosam naturam nostram comprimentes, vt ad diuinam nos voluntatem accommodemus: eo enim pacto sabbati nostri dies quam

Gal.5.a.24. Coloss.3.a.5.

in

in hac terra celebramus, aptè & conueniẽter exẽplari, & similitudinẽ requietis illius imitabitur, quã in cælo sempiternam & perpetuæ sanctæque oblectationis pleniſſimam ſumus habituri.

M. Satin' erit iſta ſeptimo quoq; die exequi?

A. Oportet ſanè quemq; ſeparatim iſta ſecum quotidiè recordari, atq; meditari: humanæ tamen infirmitatis deſidiæq; effugiendæ gratia, certus dies ad hãc rem propriè deſignatus eſt.

M. Hactenùs prioris tabulæ præcepta percenſuiſti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons eſt omnis boni atq; origo, breui explicatur: noxiæq; omnes, quæ ad Deũ directò ſpectant, prohibentur. Nunc verò quæ ſint charitatis beneuolẽtiæq; in homines noſtræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt, atque hauriuntur, & ſecunda tabula continentur, perge declarare.

A. Secũda tabula hoc habet principium:

cipium: HONORA PATREM ET MATREM: VT SIS LONGÆVVS SVPER TERRAM, QVAM DATVRVS EST TIBI DOMINVS DEVS TVVS.

Exo.20.b.12. Deu.5.b.16. Math.15.a.4.

M. HONORIS *vocabulum quam hîc habet significationem?*

A. HONOR PARENTVM, eorum amorem, timorem, obseruantiámq; comprehendit: & in parendo, inseruiendo, opem ferendo illis, eósq; tuendo, alendo etiam, atq; sustinendo, si quid ipsis opus fuerit, situs est.

Prou.1.a.8. Ma.7.b.10.12 Colo.3.c.20. Heb.12.c.9.

M. *Hæc lex naturalêsne solùm parentes attingit?*

A. Qui autoritatem habent omnes, omnes aduersus quos reuerētia est aliqua adhibenda, vt magistratus, ministri ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, PARENTVM nomine designantur.

Deut.17.b.9.10. Rom.13.a.1. Luc.10.c.16. Leuit.19.e.32 1.Tim.5.a.1. Pro.5.c.13.

M. *Principes, magistratus cæterique qui alijs præsunt, cur* PARENTVM

nomine

nomine notantur?

A. Vt declaretur, quòd Deus eos nobis nostro, reipublicæq; commodo donauerit: Atq; ita PARENTVM nomine, quod principibus, magistratib⁹ alijsq; superioribus tribuitur, cõmonemur, vt illis nõ pareamus solùm, verumetiã vt eos reuereamur, atq; amemus. Rom.13.a.4. Heb.13.c.17.

M. Quid deinceps in hac lege est?

A. Longam eos beatámq; vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, aliisq; superioribus dicto audientes fuerint, debitúmq; ipsis honorem tribuerint. Cõtráq; cõsequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus alijs minùs se obedientes præbuerint, aut cõtumelioſi in eos fuerint, illos aut citò repentinóq; cum ignominia morituros, aut vitam quauis morte acerbiorem turpiorémq; traducturos esse, qui etiam ad extremum contumaciæ sce-

Exo.20.b.12. Deut.5.b.16. Ephe.6.b.2.3.

le-

leriſque ſui pœnas apud inferos
ſempiternas ſoſtinebunt.

M. Sextũ iã quod ſit præceptũ dicito.

Exo. 20.b.13. Deut.5. c. 7. Math.5. c. 21. & 19.c.18. Iacob.2.b.11. *A.* NON OCCIDES. *M. Satiſne legem hanc obſeruabimus, ſi manus ab homicidio, ſanguineq; integras ſeruabimus?*

Math.5.d. 21. 22.23 24. Rom.3.c.13. 14.15. Gal.5.d.20.21 Iacob.3.c.14. d.16. *A.* Prohibentur etiã ea, quæ cædis occaſionem aliquam habent, vt ludibria, irriſiones, maledicta, probra, conuitia, rixæ, pugnæ & ſimilia omnia.

M. Ecquid eſt amplius?

A. Deus ſua lege nõ externis tantùm actionibus, ſed animorũ etiã affectionibus, iiſq; vel maximè cauit: apud Deum enim iudicem iracundia, odium que, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas

Math.5.d. 22. Ga.5.d.20.21 1.Ioh.2.b.9. 10.11. omnis homicidiũ eſſe decernitur. Hoc ergo iure diuino iſta etiam vetamur.

M. Si nemini em ergo oderimus, abunde bigi puta erit ſatisfactum?

A. Deus cum odium reprobat, be-

ne-

neuolentiā à nobis in omnes mortales, hostes etiā, requirit: idq; adeò quidē, vt malcuolis inuidisq; nostris, qui infenso, crudelitérq; infesto in nos sunt animo, salutē, & tranquillitatem, omniáq; faustè, fœliciter, & prosperè euenire optemus, beneficijs illos etiam, si facultas in nobis fuerit, afficiamus, Deóq; pro illis vota faciamus. Luc.6.d.27. 28. Rom.12.c.14. d.17.19.20.

M. Quod est septimum præceptum?

A. NON ADVLTERABERIS. Exo.20.b.14. Deut.5.c.18.

M. Hoc præceptum quam sententiam habere putas? Math.19.c.18

A. Obscœnarum voluptatum vniuersum genus, omnis verborum turpitudo, occulorum gestusque, petulantia omnis, omnes impuritatis notæ, atq; indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia item inertiáq;, in cibo, potu, vestitu luxus & luxuries, ludi, lususque impudici, & quæcunq; præterea ad corporis animiue fœditatem [illegible] aut cōmonere possunt, Pro.6.d.14.25 Math.5.d.27. 28.29. Rom.13.d.13. 1.Cor.6.b.9. 10.c.15.16.18 19. 1.Thes.4.a.3.4 5.7.&.5.d.12 Ezech.16.g. 49.56. Eccle.33.c.28

hoc

hoc præcepto vetantur. Nam vt mentes etiam noſtras ab appetitionibus deſideriiſq; impudicis puras conſeruemus, præcipitur, propterea quòd tam animæ quàm corpora noſtra tẽpla ſunt diuino ſpiritui conſecrata.

1.Cor.3.d.16. 17.& 6.c.15. 16.

M. Proſequere reliqua.

A. Octauum præceptum eſt: NON FVRABERIS.

Ex.20.b.15. Math.19.c.18

M. Hoc præcepto quæ prohibentur?

A. Non ea ſolùm furta vetantur, quæ humano iure plectuntur: ſed etiam edicitur, ne nundinatione aut venditione fraudulenta, menſuris doloſis, parúmue legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatíſq; mercibus quẽquam fallamus, uèue iudicijs pecunia tentatis precióque & largitione corruptis, aut vlla alia fraude, dolóue malo adhibito, quenquam circumueniamus. Præterea, qui officium, debitúmue alteri ſubducunt, vt qui laborum mercedem operarijs non perſoluunt:

Pro.11 a.1. & 20.b.10.d. 23. 1. Theſſ.4.b.6 Tit.2.c.20. Pſal.62.b.10. Prou.17.d.23 Eſa.5.d.23. Ezec.22.b.13 Malac 3.b.5. 1.Tim.5.c.18 Prou.14.d.20 25.c.32.

mant: qui per auaritiam pauperibus indigentibúsque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupulísq; subuenire, peregrinis atq; aduenis opitulari recusant: quiq; rudes atque ignaros rerum non instituunt atq; erudiunt: qui cõsilij expertes consilio non iuuant: qui vagos errantésq; ab errore non auertunt, neq; in rectam viam reuocant atq; reducũt: qui afflictis mœrentibúsque consolationem non adhibẽt: omnésque horum similes hac lege condemnantur. Iacob.2.a.3.&1 & 5.d.19.20. Leuit.19.b.9. 10.& 23.d.22 Deut.22.a.1.2 3.4.& 24.c. 15.17.19.& 27.c.17.18. 19.

M. Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

A. Omninò: Nam ex alienis damnis vtilitates nostras aucupãdi, aliquam etiam voluntatem cogitationémue susc̃ipere hac lege prohibemur. Nam quod in homines iniurioſum est, id vel optare aut expetere vitioſum est in cõspectu Dei. Zach.8.c 16 17. Act. 20.g. 33

M. Recita iam nonum præceptum.

A. NON ERIS ADVERSVS PROX- Exo.20.c.16.

Deut.5.b.20. Matth.19.c.18. PROXIMVM TVVM TESTIS MENDAX.

M. Hæc lex quam habet ſententiam?

A. Hac lege non apertum ſolùm cuidéniſq; periurium, iuſiurandiq; violatio, ſed omnis etiã vanitas, ca-

Exo.23.a.1. Leuit.19.b.11. Deut.19.d.18. 19. Pſal.15.a.3 Soph.3.b.13. lũnia, obtrectatio, maledictio, aſſẽtatio, ſimulatio, diſſimulatióque omnis, quæ ſint aut contra rem,

Math.19.c.18 Luc.3.c.14. 1.Pet.2.a.1. aut exiſtimationem proximi, generatim vetantur. Præcipitúrq; vt, nec ipſi vnquam mẽdacium, falſúmue quicquam dicamus, neq; in alijs,

Prou.3.a.3.& 12.c.17.19.& 23.d.23. Eccle.37.c.15. verbo, ſcriptura, reticẽtiaue comprobemus: ſed vt veritatem ſemper colamus, tutemur, exquiramus, atq; ſuſtentemus.

2.Cor.13.c.8. Eph.4.d.25.

M. Nihilne vltrà requiritur hac lege?

A. Deus qui intimos animorum noſtrorum ſenſus penitùs perſpectos habet, & maledicẽdo nos pro-

Math.7.a.1. Rom.14.a.4. 1.Cor.13.b.5. hibens, aliquid etiam mali temerè de proximo vel ſuſpicari opinariue prohibet: adeòq; præcipit, vt quoad per veritatẽ licebit, bene de a-

lijs

lijs existimemus, bonámque ipsis famam, quantum quidem efficere poterimus, conseruemus.

M. *Restat iam postremum præceptũ.*

A. NON CONCVPISCES CVIVSQVAM DOMVM, NON VXOREM, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC QVICQVAM OMNINO ALIVD, QVOD ALTERIVS SIT. Exo.20.c.17. Mich.2.a.1.2 Rom.7.b.7.& 13.d.14. 1.Cor.10.b.6

M. *Hoc præceptum, quid vltrà quàm superiora, imperat?*

A. Antea Deus malefícia, depravatáſq; animorum affectiones vetuit: iam verò innocentiam omnibus suis numeris expletam à nobis exigit: adeò quidem vt nullum omninò vel tenuissimum desiderium, vel leuissimæ cogitationis motum, à virtute quicquam deflectẽtem in mentes nostras irrepere patiamur. Æquum namq; est, vt in animis etiam & mentibus nostris, summa coram Deo castitas sanctimoniáq; splendeat. Ab illo enim Esa.1.c.16. Gal.5.d.24. Iere.4.b.14. Ezech.18.e.31 Math.5.a.8.

Rom.12.a.2. Psal.5.a.4.5. 1.Cor.6.c.14. bonitas atq; æquitas non nisi perfectè absoluta probari potest, cuius etiam legem hanc suam, normá omni ex parte perfectissimam nobis ante oculos constituit.

M. *Postea quàm decem iam præceptorum sententiã interpretatione breui explanasti, dic mihi cunctane ea quæ separatim articulatim q; explicuisti, in pauca conferri, breuitérque & summatim describi queunt?*

A. Possunt sanè: nam & Christus, diuinus ille doctor, totam Legis vim atque rationem coarctans eius summam quàm breuissimè his verbis expoluit. DILIGES DOMINVM DEVM TVVM, EX TOTO CORDE TVO EX TOTA ANIMA TVA, EX TOTA MENTE TVA, ET EX TOTIS VIRIBVS TVIS: ET HOC MAXIMVM EST PRAECEPTVM IN LEGE. SECVNDVM AVTEM EST HVIC SIMILE, DILIGES PROXIMVM SICVT TEIPSVM. AD HÆC ENIM DVO MANDATA, VNIVERSA LEX ET PROPHETÆ REFERVNTVR. M.

Math.22.d.37 Marc.12.c.30 Luc.10.e.27.

M. *Amorem in Deum cuiusmodi hîc à nobis desiderari putas?*

A. Qui Deo sit idoneus, hoc est, vt summa potestate dominũ, summa parentum bonitate, conseruatorem nostrum summa misericordia præditum, eum esse confiteamur. Ad amorem itaq; erga Deũ nostrum accedere debet, vt & reuereamur maiestatem illius, & eius pareamus voluntati, eiusque bonitati confidamus. Deut. 10. c. 12 17. 20. Psal. 25. a. 1. & 31. a. 1. & 95. b. 7. 8. 9. & 118. b. 8.

M. *Totum cor, anima tota, totæq; vires, quid declarant.*

A. Eam videlicet amoris flagrantiam & incorruptam integritatem vt cogitationibus, cupiditatibus consilijs, actionibus vllis, quæ Dei amori repugnant, nihil prorsus loci relinquatur. Etenim Deum, non modò plusquã sua omnia, sed multò etiam magis quàm ipse se quisque pius diligit. Deut. 6. c. 17. 18. & 30. b. 6. Iosu. 23. c. 11. Ioh. 14. b. 15. c. 21. 23. 24. & 15. b. 10. Math. 10. d. 37 38. Luc. 14. f. 26.

M. *Nunc de proximi amore quid habes dicere?*

Ioh.13.d.34. 35. 1.Cor.13.b.4. 5.&c. Ephe.5.a.2.d 29. Phil.1.a.2.3. 1.Thes.4.b.9. 10. Mat.7.b.12. & 22.d.39. Luc.6.d.31. Rom.13.c.8 9.10. 1.Cor.13.b.5. 6.&c.

A. Christus voluit Christianos suos sũmæ inter se cõiunctionis vinculis arctissimè astringi. Et quũ nostri nobis amor naturalis sit, atq; in animis penitùs insitus, nulla expeditior, cõtractior nulla, nulla iustior fraterni amoris norma, nec quæ plº habeat efficacitatis, reperiri potest, quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à Domino præscribitur, vt vnusquisque scilicet proximum eodẽ quo seipsum, amore complectatur. Cui consequens est, vt ne quid agamus contra proximũ, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab alijs fieri, vel de nobis dici, cogitariue nollemus.

M. *Proximi vocabulum quàm longè patet?*

Mat.5.g.43. 44. Luc.10.f.33. 36.37. 1.Thes.4.9. 10.

A. Non tantùm prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiæ, amoris, ciuilisue alicuius consuetudinis vinculis astricti, sed

&

& ignoti, atque etiam hostes, hac voce PROXIMI continentur.

M. Quando igitur Lex diuini numinis piè sanctèque venerandi, & charitatis atque beneuolentiæ erga homines habendæ rationẽ absolutam præscribit, annon ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?

A. Omnino, atq; hoc tantopere, vt Deus mores ad legis suæ regulam conformãtibus vitam pacisca-tur, & a legis præscriptione aberrantibus, e contrario sicuti supra diximus, mortem minetur. Deut.8.a.1.&. 11.d.22.28.& 30.c.15.17. Math.19.c.17 Ioh.12.g.50. Rom.6.d.23. & 10.a.5.

M. Iustos ergò eos esse putas, qui a iure diuino nulla ex parte discedunt?

A. Certè quidem, si qui ad legem Dei vsq; quaq; seruandam valerẽt, iure illi quidem iusti censeri possent: sed ingenita naturæ nostræ corruptione, ita ex inscitia, debilitate, prauitate laboramus vniuersi, vt officium iure diuino debitum neq; intelligamus, neq; illi satisfacere aut valeamus, aut velimus. Tametsi Rom.10.a.5. Gen.6.b.5.& 8.d.21. Pro.20.b.9. Rom.7.c.14. 15. Gal.2.d.16.

metsi enim inueniatur vnus aliquis, qui in aliqua re vna & altera
Pro.20.b.9. externa legem obseruet, tamen is in multis alijs à recto discedit, & humanus animus ab illa iustitia atque innocentia interiori, quã Lex
Deut.27.d.26 Gal.3.b.10. Iacob.2.b.10. requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo iure iustus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus, qui non omnia, iure diuino descripta exequuntur, sententiam fert, eósque detestatur, atque execratur.

M. *Num igitur Lex cunctos omninò mortales miserrima hac cõditione, sine vllo prorsus remedio astringit?*

Deut.27.d.26 Rom.3.b.10. &c.& 8.b.7.8 Ephe.5.b.6. Iacob.2.b.10. *A.* Deo diffidentibus, & à religione pietatéque remotis, Lex hanc, quã memoraui, conditionẽ constituit, illis ab omni omninò spe derelictis: qui vt ne tenuissimã quidem particulam legis præstare possunt, ita nihil quicquã Dei misericordię per Christũ cõfidũt. Pijs verò Lex aliarum vtilitatum fructus præbet.

M.

M. *Quinam illi ſunt dicito?*

A. Primùm omniũ, Lex vitæ regulam perfectè abſolutam nobis antè oculos proponens, diligẽtiam noſtram excitat, vt mores noſtros ad illam dirigamus. Deut.6.b.6.7 Ioſu.1.b.7.8. Pſal.1.a.2.& 119.totum.

M. *Quid præterea?*

A. Secundò, quum legem, vltrà quàm mortaliũ vires præſtare poſſũt, requirere, nobiſque poteſtatẽ tanti oneris ſuſtinendi deeſſe animaduertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege exuſcitamur. Rom.3.c.19. & 7.c.14.15. 2.Cor.3.b.5. Pſal.119.a.5. 12.27.28.b. 33.34.&c.

M. *Perge.*

A. Porrò autem, quum turpitudinis noſtræ labes atq; fœditatem in Lege, vt in ſpeculo, cernimus, tanquam frænos nobis inijcit, reprimítq; ne integritate noſtra confiſi, ſuperbos nos in conſpectu Dei præbeamus. Rom.3.b.19. 11.12.c.19.20 & 7.b.7.

M. *Proſequere.*

A. Quando peccati, quod diuinæ Legis eſt violatio, conſcientia ſtimulamur atq; conuincimur, in- Prou.20.b.9. 1.Ioh.3.d.4. Deut.27.d. 26. Gal.3.b.10.

Rom.1.c.18. & 2.b.8.& 4. c.15.& 6.d. 23.
2.Cor.3.b.76.
Ephe.5.b.5.6
Rom.3.b.20. 21.22.m.5.c. 15.16.&c.
Gal.2.c.16.

telligimúſq; nos per peccatũ in execrationem, acerbiſſimum odium, grauiſſimámq; diuini numinis offẽſionem, atq; indignationem incurriſſe, mercedémq; atq; ſtipendium, quod peccatũ meretur, eſſe, vt non ſolùm omnib⁹ calamitatibus atq; miſerijs huius vitæ, morbíſq; & morte corporis afficiamur, verumetiam vt damnatione atq; interitu ſempiterno mulctemur: ſimul atq; ex Lege agnoſcimus nos per peccatũ in hunc condemnatorũ ſtatũ, quo nihil tetri⁹ cogitari poteſt, peruenisſe toto pectore, tota mente, toto corde, animoq; cohorremus, & contremiſcimus, atq; ita, vt caſum noſtrũ ſalutariter doleamus, & vt noſmet noſtri pœniteat, Lex efficit, impellítq; vt peccatorũ veniam, iuſtitiam & vitam ſempiternam (quæ ex Lege adipiſci nõ poſſumus) a Chriſto ſeruatore tantùm, & per Chriſtum expetamus, atque expectemus.

M.

M. *Legem igitur, quantum intelligo, tanquam magistram se, ducémq; ad Christum præbere affirmas, quæ nos notitia nostri, pœnitentiáque & fide recta ad ipsum via perducat.* Rom.10.2.4. Gal.3.b.10. 11.&.d.24.

A. Sanè ita est: simúlq; ex his perspicuum est illud, legem non frustrà latam esse, tametsi mortales ab officij, quod Lex requirit, præstandi facultate longissimè absint. Rom.3.d.33. & 7.c.12.13. 16. Gal.3.c.10.

M. Verum dicis. Nunc dilecte fili quãdo de Lege & obedientia satis, vt in hac contractione breuitatèque dictum sit, ratio flagitat, vt proximè dicatur de Euangelio, quod diuinæ per Christum misericordiæ promissa eis, qui cõtra legem cõmiserunt, modò ipsos commissi pœniteat, facta complectitur, ad quod Euangelium fides præcipuè referenda est: hoc enim secundo loco in nostra distributione propositum fuit, & eorum quæ tractauimus cõtinuatione, quasi manu, eò deducti sumus. Dic ergò quæ sit Euangelij fideique nostræ summa.

A.

A. Eadē illa, quæ Christianæ fidei principes articulos vnà olim arctè cōtractos, comprehendit: quámq; vulgus ex prima voce nominat *the Creede*, id est, fidem nostram.

M. *Fidem tuam pronuncia,*

A. CREDO IN *DEVM* PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM COELI ET TERRÆ: ET IN *IESVM CHRISTVM*, FILIVM EIVS VNICVM DOMINVM NOSTRVM, QVI CONCEPTVS EST E' *SPIRITV* SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE: PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS: DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A' MORTVIS: ASCENDIT AD COELVM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS, VNDE VENTVRVS EST AD IVDICANDVM VIVOS ET MORTVOS. CREDO IN *SPIRITVM* SANCTVM. SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM, SANCTORVM COMMVNIONEM, REMISSIONEM PECCATORVM CARNIS RESVRRECTIONEM, ET VITAM ÆTERNAM. AMEN.

M.

M. *Vniuersam hanc fidei confessionem in quot membra dispartiris?*

A. In quatuor principalia: in quorum primo, de Deo patre & rerum omnium creatione: in secundo, de eius filio Iesu Christo, quod & humanæ redemptionis sūmam omnem continet: in tertio, de sacro Spiritu: in quarto, de Ecclesia & de Dei donis Ecclesiæ per Christum datis, explicatur.

M. *Age igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conseruato: principio verò* Credendi *verbum in primo Christianæ fidei introitu, quam vim habeat, expone.*

A. Hac voce significo, me verā atque viuam, hoc est Christiani hominis fidem, in Deū patrē, Deum filium, & Deum spiritum sanctum habere, eámque me fidem, hac confessionis formula profiteri, firmissiméque asseuerare. Math.10.c.32 & 28.d.19. Ioh.1.b.12. 13. Rom.1 b.17. & 10.b.9. Gal.3.d.26. Heb.4.d.14.

M. *Viua ea verā, & Christiana fides quæ sit, mihi quàm potes apertissimè*

simè declarato.

Ioh.3.b.12.13. Rom.8.a.1.b. 24.g.38.39. Colos.2.a.2.3 Heb.10.d.22. 23.& 11.a.1. Psal.1.a.3. Matth.7.c.17. 18.&.13.c.23. Gal.5.a.6. 2.Pet.1.c.13. 14.15.

A. Fides est certa cognitio, paternæ Dei erga nos per Christum beneuolentiæ, fiduciáq; in eadem, sicùti in Euangelio testatum est, quę studium piæ vitæ, id est, Dei patris voluntati obsequendi semper cõiunctum habet.

M. *Intelligis igitur, nullos impios, qui aut de Dei misericordia desperãt, aut eius iustitiam non pertimescunt, sed vitam vitiosam animo securo viuunt, hanc veram Christianã fidem habere posse, tametsi eius verba pronuntient.*

A. Ita omninò intellexi.

M. *Quum non nisi vnus sit Deus, dic mihi quare in Christianæ fidei confessione tres nominẽtur,* PATER FILIVS, ET SPIRITVS SANCTVS.

Matth.3.c.16. 17.&.28.d. 19. 2.Ioh.5.b.7. Ioh.10.f.30. & 14.b.7.8.9 10.11. 1.Cor.8.a.5.6

A. Non variorum deorũ hæc sunt nomina, sed trium diuersarum in vna diuinitate personarum. Nam DEVS PATER, DEVS FILIVS, ET DEVS SPIRITVS SAN-

SANCTVS, tres personæ, vnus tantùm Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus prõptam potius fidem adiungere, quã tam penitùs recõditi & abditi mysterij infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus. Pro.25.d.26.

M. *Verissimè loqueris: perge porrò, quamobrem* DEVM PATRIS *nomine nuncupas?*

A. Primùm omnium, maximéq;, quòd vnici filij sui Iesu Christi natura pater sit. Deindè quòd noster etiam sit pater, tum quia nos condidit, omnibusq; vitam dedit: tum etiam quòd nos iterum diuinè per spiritum sanctum generauit, & per fidem in verum suum atque naturalem filium Iesum Christum nos elegit, sibíque filios & regni cœlestis, atq; sempiternæ vitæ hęredes, per eundem instituit. Psal.2.b.7 Math.3.c.17. Ioh.1.b.14. Rom.15.b.6. 2.Cor.1.a.3. Gen.1.d.27. Malac.1.a.6. & 2.b.10. Ioh.1.b.12.& 3.1.3.5. Rom.8.c.15. 16.17. Gal.4.a.5.6. Ephe.1.a.5.6. Tit.3.b.7 1.Pet.1.a.3.4 d.23.

M. *Cur* DEVM OMNIPOTENTEM *appellas?*

A. Quòd & fabricatus est omnia,

&

Esa.40.c.21. 22.&c. Math.5.g.45. & 10.c.29. Ephe.1.b.11. Heb.1.a.2.3.

& omnes rex ex sua voluntate moderandi summam potestatē habet.

M. *Spiritúsne etiam malitiosi impiique homines in Dei potestate continentur?*

Ioh.1.b.10. 11.12. Math.8.d.31. 32. Luc.22.d.31. 32. Ioh.19.f.28. 29.& 19.b. 10.11. Act.2.d.23. 24.& 4.f.27 28.& 12.c.11

A. Nunquàm alioquin sine summa solicitudine essemus, si quam illi lædendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verùm ea nos consolatione sustentamur, quòd neq; dæmones neq; cōsceleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione tentare omninò valeant, quòdq; nos adeò in tutela patris omnium rerum prępotētis sumus, vt ne vllus quidem capitis nostri pilus, nisi ipsius voluntate, qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

Luc.21.b.7. & 21.d.18. Psal.19.a.1.& 90.b.6. Rom.1.c.19. 20.

M. *Cur adiungitur* DEVM COELI ET TERRAE CREATOREM ESSE

A. Quòd diuinam potentiam, sapientiam atque bonitatem, (quæ per se intelligentia comprehend

non

non possunt) in eius operibus, vt in speculis, intueri liceat. Nam quum immẽsam illam mundi magnitudinem cõtuemur, eámq; esse partium omnium constitutionem, vt neq; ad aspectum magis decoræ, neq; magis ad vtilitates omnes accommodatæ excogitari possent, artificis illicò effectoríque infinita potentia, sapiẽtia, bonitas nobis ante oculos mentis obuersantur.

M. *Qua ratione vniuersa à Deo condita esse affirmas?*

A. Deum patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Iesu Christi filij sui totum hunc spectabilem mundum, & vniuersa in eo inclusa, atq; spiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus Angelos) fabricatũ esse & constructe. Gen.1.a.1.2.b Psal.33.b.6.9 & 89.b.11. Ioh.1.a.3. Act.4.c.15. 1.Cor.8.a.6. Heb.1.a.2. Colos.1.c.16

M. *Num censes tamen satis piè asseuerari, Deum spiritus omnes, malitiosos etiam eos, (qui à nobis Diaboli nominantur) fecisse?*

A.

Gen.1.d.31. Ioh.8.f.44. Iud.b.6.

A. Deus illos tales non effecit, verum illi à prima creatione, suo ipsorum vitio, omni restitutionis spe perdita, defecerunt: proinde non creatione & natura, sed naturæ corruptela deprauati sunt.

M. *Satisne Deo fuit cuncta semel creasse, posteà verò omni rerum curatione vacasse?*

Psa.75.a.3.& 104.b.8.9. &c.& 145.c. 14.15.& 147. a.5.6.&c. Colos.1.b.16. 17. Heb.1.a.2.3.

A. Nequaquã. Deus enim vt omnia fecit, ita omnia fulcit, & moderatur, alioqui vniuersa in nihilum subito occiderent.

M. *Quem sibi finem Deũ Opt. Max. in condendis gubernandísque rebus omnibus proposuisse putas?*

Gen.1.d.26. 29. Psal.8.b.6.7. &.104.c.14. 15.&c. Prou.16.a.4. Esa.43.b.7. Rom.11.a.36. Calo.1.c.16.

A. Hominum gratia fabricatus est mundus, & quæ in eo continentur cuncta comparata sunt, vt vtilitati commodísque humanis seruirent. Et vt cętera vniuersa humani generis causa, ita hominem ipsum Deus, ad suã propriè gloriã fecit.

M. *Edissere quis primus fuerit hominis ortus atq; fabricatio.*

A.

A. Deus vt a Mose in scriptis relictum est, primo homini è limo terræ formato, animam atq; vitam inspirauit: fœmina exinde deducta ex viri somno consopiti latere, & in lucem edita, cum viro sociam, vt adiutrix, vitęq; illi consors esset.

Gene.1.d.25. & 2.b.7.c.8. 20.d.21.23.

M. Cùm in viris simul & fœminis prauitas, nequitia, distortio, adeo summa nunc appareat, num à principio Deus eos eiusmodi fabricauit?

A. Minimè omnium. Nam Deus perfectissimè bonus nihil aliud quàm bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinémq; hominē initio formauit.

Gene.1.d. 28. 27.31. Colo.3.b. 10.

M. Quænam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta, summaq; sanctitas, quę ad ipsam diuinā naturam proprie pertinet, quæ homini cū Deo similitudo vsque eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis fœdauit.

Deut.32.a.3. 4. Rom.9.c.14. Colos. 3.b. 10 1. Ioh.1.b.5. & 2.d.29.& 3.a.3. Sap.1.c.13.14. &c.

Gen. 3. a. 1. 2. &c.

M. *Qua ratione istud factũ esse dicis?*

A. Fœmina à Diabolo circumuenta, virum impulit vt fructum quo illi à Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto imago, secundum quam creati sunt, est obliterata. & cum ipsi, tũ ipsorum posteri, Deo aduersarij, peruersi, imbecilléisq; ad omne bonum effecti, nõ in omnes solum vitæ huius miserias, corporis morbos, atque mortem, sed & interitum etiam sempiternum, perpetuamque damnationem inciderunt.

Sap. 1. c. 13. 14. 1. Cor. 2. d. 14. Rom. 8. b. 7. 8. 2. Cor. 3. b. 5. Rom. 6. d. 23. Ephe. 5. b. 5. 6.

M. *Vtrum tamen existimari nõ queat, grauiter nimis Deum pomi vnius gustatum vindicasse?*

A. Detestabile illud hominis facinus, quasi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modò edacitate rem æstimare velit, Ipse enim pariter cum vxore sua fallacibus Satanæ blandimentis illectus illaqueatúsque, infidelis à Dei veritate ad vanitatem

Gen. 6. a. 3. 4. 5. 6. b. 11. d. 22

nitatem declinauit: falsis Serpẽtis criminationibus, quibus de mendacio, inuidentia, & maleuola cõmodi alicuius subductione Deum accusat, fidem adiunxit: innumerabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terra modò lutóq; fictus, non satis esse putans, quòd similitudo illi cũ Deo esset, per intollerandam insolentiam & arrogantiam exequare se cum diuina maiestate experiuit: postremò creatoris se ditioni subtraxit, iugũ etiã eius à suis ceruicibus proterue repulit. Inaniter igitur Adę maleficium minuitur.

Gen.1.d.26. 29. Psal.8.b.4.5. 6.&c. &.104. c.14.15. Gen.2.c.16. 27. Coloss.3.b.10. Osee.6.b.7.

M. *Verùm cur ob parentum scelerà posteri omnes de tam beato vitæ statu dejecti, in oẽs calamitates inciderent?*

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornauit, vt ea cum sibi tum suis, id est toti humano genere, aut seruaret, aut amitteret. Neq; aliter fieri potuit, quin sicut ex ar-

Matth.7.c.18. & 11.c.33. Rom.5.b.12. c.14.17.&c.

bore mala mali fructus edunturi ita Adamo peccati corruptela deprauato omnis eius progenies in genito illo peccato (quod originale vocant) corrumperetur. Quanquā quid opus est tam grauiter de parente Adamo conqueri, quando nos etiam ipsi ob plurima nostra maximáq; vitia calamitatibus omnibus, dānatione, mortéq; dignissimè mulctemur: à quibus malis vt liberemur, nihil in nobis, aut in vlla alia creatura opis aut auxilij omninò supereſt.

Osee. 6. b. 7.
Rom. 6. c. 23
1. Cor. 11. a. 3.
Ephe. 5. b. 5. 6

M. Quæ spes est igitur consolatiōq; reliqua, & in quo sita?

A. Promisit Deus fore, vt semen mulieris, qui est Iesus Christus filius virginis Mariæ, Serpentis, hoc est, Diaboli qui eos decepit, caput contereret: ipsósque atque eorum posteros, qui promisso illi fidē haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secunda iam Symboli parte sequitur: CREDO IN IESVM

Gen. 3. c. 14. 15
Rom. 5. c. 15. 16. &c.
Gal. 3. c. 16. 9.
Heb. 2. d. 14. 15. 16.

SVM CHRISTVM.

M. Nomen IESVS *quid significat?*

A. Iesus sermone nostro idem est, quod seruator. Iesus enim Christus filius Dei, idémque virginis filius, nos qui scelere deuincti, & sub antiqui Serpẽtis diaboli seruili iugo captiui, sempiternęq; mortis vinculis constricti, turpissimè miserriméq; iacebamus, in libertatem vindicauit, atque ad salutem reduxit. Math.1.d.21. Act.10.f.38. Col.1.c.13.14. Heb.2.d.14.15 1.Ioh.3.b.8.

M. Quis nomen IESV *illi imposuit?*

A. Angel° ex Dei ipsius prȩcepto. Math.1.d.21. Luc.1.c.3. & 2.c.21.

M. Explica nũc quid CHRISTI *nomen significet.*

A. CHRISTVS idem est, atque si vnctum appellares: quo nomine indicatur eũ spiritus sancti vnctione maximum regem, sacerdotem, atque prophetam creatum esse. Psal.2.a.6 Esa.61.a.1. Dan.9.d.24. 25. Luc.4.c.18. Act.4.c.27. Act.10.f.38. Heb.1.c.9.

M. Christi regnum est ne mũdanum?

A. Nequaquam: verùm spirituale & sempiternum, cuius regni gubernacula sunt Dei verbum, atque Luc.1.c.32. 33. Ioh.18.f.36. Col.1.c.13.14 2.Tim.4.a.1.

spiritus, quæ tum iustitiam, tum vitam secum adferunt.

M. *Quam nobis vtilitatem præbet hoc Christi regnum?*

A. Vires nobis armáq; spiritualia quibus atroces & truculentos animarũ nostrarũ hostes, Carnẽ, Mũdum, peccatum, Diabolum profligemus, adiumentáq; ad vitam cũ virtute & sanctitate degẽdam subministrat.

Rom.13.d.12 &c.&.16.d. 20
2.Cor.10.a.4. 5.
Ephe.6.b.10. 11.&c.

M. *Cuiusmodi sacerdos est Christus?*

A. Summus atque æternus: qui solus in conspectũ Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciátque, conficere, solus iratũ Deum placatum efficere potest.

Psal.110.b.4.5
Heb.4.d.14.15 &c.&.5.b.6.7 & 7.a.2.3.b. 11.12.&c.& 9.d.13.14.

M. *Cui nobis vtilitati sunt ista?*

A. Nobis vt pacatus propitiúsque sit Deus, postulat & deprecatur, nobis offensum Deũ lenit, nosq; in gratiam cum patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet. Immò verò

Ioh.14.d.27.
Act.10.f.36.
Ephe.2.c.14. 15.&c.
Co.1.c.20.
Heb.9.d 14. 15.
1.Tim.2.b.5.

sacer-

sacerdotij etiam sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitum ad patrem patefaciens, vt in illius præsentia cum spe summa comparere, nósq; & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium, Deo patri per ipsum præbere non dubitemꝰ.

Rom.8.c.15. & 12.a.1. Gal.4.a.5.6. Ephe.3.b.12, Heb.4.d.15.16

M. *Qualis propheta est Christus?*

A. Quũ reliquos omnes prophetas atque doctores Dei seruos despicerent mortales, Christus ipse Dei filius, & prophetarum omniũ dominus, patris interpres & nuncius de cœlo ad homines descendit, vt paternã voluntatẽ planè explicaret mortalésq; recta Dei atq; omnis veritatis intelligentia informaret. Atq; ita Christi nomine tria illa officia cõprehendũtur, quæ Dei filiꝰ sibi a patre delata persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solùm nominatur, & est reuera IESVS CHRISTVS, hoc est SERVATOR, REX, SACERDOS

Luc.7.c.16. Act.7.c.37. Heb.1.a.1.2. Ioh.8.d.26.e. 40.&15.c.15 & 17.a.6.&c & 18.g.37

CERDOS, PROPHETA, sed & nobis ita est, ad nostramque vtilitatem atque salutem.

M. Qua ratione Christum filium Dei vnicum profiteris, quando qui pij sunt, omnes filij Dei vocentur?

A. Quòd solus Christus naturalis Dei filius, eiusdémq; sit cum patre substantiæ. Nos verò quum natura Adami veteris filij simus, gratia tamen beneuolentiaque, qua nos per Christum seruatorem nostrum prosequitur, filij Dei adoptamur.

Math. 2.c.15. & 3.d.17. Ioh.1.b.14.6. 34.&.14.b. 10.11. Heb. 1.a.2. 3. &.5.b.5. Rom. 8.c.14. 15. Gal.4.a.4.5. Ephe.1.a.5. 2.Ioh.3.a.1.

M. Quam ob causam CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM *nũcupas?*

A. Propterea quòd angelorũ, hominum, rerúmq; omnium dominatus sit illi à patre traditus: quódque suo arbitratu atque potentia regnum Dei tum in cœlo tum in terra moderetur.

Math.9.a.6. & 10.a.1.& 21.c.18 &. 28.d.18. Luc.1.d.32.33 Ephe.1.d.20. 21.&c.

M. Nam quidnam restat?

A. Hac cogitatione commonefiũt pij omnes, non ad suum sibi arbitrium viuere licere: verum oportere

Deut.10.b. 12.c.20. Malac.1.b.6. Luc. 9.c.23. 24.& 14.f.26 27.

tere eos corporibus simul & animis, in vita pariter atq; in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsiq; in rebus omnibus obtemperare, & fideliter inseruire. Heb.2.a.5.6 &c.b.9.10.

M. Quid tum inde?

A. Declaratur quēadmodum naturam humanam susceperit, cūctaque perfecerit, quæ saluti nostrę opus erant.

M. Erat ne ergo necessarium filium Dei hominem esse?

A. Maximè: nam quod homo in Deum nefariè commisit, id hominis etiam supplicio luendū erat atque expiandum: quod onus longè grauissimū solus IESVS CHRISTVS idem Deus, & idem homo suscipere poterat: quin nec potuit alius mediator inueniri, qui à Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo Iesus Christus. Math.8.c.17. & .17.d.22. 23.&.20. d. 18.19. Ioh.1.b.14.&. 11.f.50.51. Rom.5. c.15. &c. 1.Cor.15.c.21.22. Phil.2.a.6.7. &c. Heb.2.b.9. 1.Tim.2.b.5. Heb.9.b.14. 15.& 9.d.24. 1.Pet.2.d.21. 24.

M. Quid deinde sequitur?

A. CHRISTVM E SPIRITV SANCTO CONCEPTVM, EX MARIA VIRGINE NATVM ESSE.

M. *Quamobrem vulgari hominum consuetudine naturalitérq; generatus non est?*

Ioh.1.c.19.d.36. 1.Cor.7.b.7.8. Heb.4.d.15. &.9.d.14. Mat.1.c.2.3. Luc.1.c.31.35.

A. Propterea quòd per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, eum ab omni omninò peccato integrum conseruari par erat, Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille agnus Dei Iesus Christus admirabili spiritus sancti virtute, ex incorrupta virgine Maria purus ab omni peccati labe cõceptus, atq; natus est.

M. *Quare virginis Mariæ nomen commemoratur?*

Gen.22.d.18. Esa.11.a.1. Mat.1.a 1.&c & 22.d.42. Rom.1.c.3.

A. Vt agnoscamus Christum esse verũ illud semẽ Abrahæ atq; Dauidis, de quo prophetæ oraculis instinctu diuino editis, prænunciarũt atq; præmonuerũt: ex Abrahami enim & Dauidis stirpe Maria virgo directo est ordine procreata.

M.

M. Reliqua vt instituisti, deinceps persequere.

A. PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

M. Verùm cur Symbolum, Christi vita silētio præterita, protinùs ab eius ortu ad mortem transit?

A. Quòd in Symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur: quæq; illi adeò sūt peculiaria, vt illius vim omnem in se inclusam teneant. Esa. 53. Act. 13. d. 28. 37. &c.

M. Mortis eius rationem paulò adhuc apertiùs explicato.

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus pretióque conductus ad id fuerat, est perfidiosè prodit°: a reliquis discipulis desertus, a Petro denegatus eiuratúsque: a Iudæis, falsis criminibus obiectis, malitiosè accusatus, a Pontio Pilato Romano præside condemnatus est: pugnis loríſq; cæsus, contextis spinis coronat°, toga purpurea indu-

Math. 26. b. 14. 15. &c. & 27. totum. Mar. 14. c. 45. &c. & 15. totum. Luc. 22. c. 47. &c. & 23. totum. Ioh. 18. & 19. totum.

tus

tus, alijsq; multis modis indignissimè crudelissiméq; tractatus est, & ludificatus: tandémque cruce ceruicibus imposita, extra vrbem in locum, qui Caluaria appellabatur, ad supplicium tractus est: vbi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci suffixerunt: in qua summo cruciatu confectus, crudelissimâ probrosissimàmq; mortem oppetijt: animi interim dolores, quauis morte acerbiores, perpessus.

M. Suàne voluntate, an vi coactus, ista sustinuit Christus?

Math.26.d. 36.38.39.41. 42.d.53.&. 20.d.28. Mar.10.f.45. Ioh.10.c.11. 15.d.17.18. Phil.2.b.8. Luc.23.c.34.

A. Tametsi probrosa hæc sæuissimáque mors humanæ suæ naturę maximè terribilis erat, volũtati tamen patris sui, qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit: itaq; contumelioſa illa in se probra, tormenta, mortémq; atrocissimã spõte, & patientissime pertulit, tũ patri obtemperans, tũ veniam ijs, à quibus est in crucem actus, à Deo precatus.

M.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimũ filium suũ tam ignominiosa truculentóq; genere mortis afficiꝰ

A. Christus Deo patri pro nobis se obligauit, atq; spospondit: quicquid ergò nos debebamꝰ, aut eramus commeriti, id omne sibi præstandum, soluendum, & dependẽdum Christus in se recepit. Et proindè ipse tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deúsq; pater onus illi nostrum imponens, summa iuris iudicijq; seueritate in eum animaduertit, vt nobis ipsius causa, summã misericordiam impartiretur.

Esa. 53. totum. Rom. 1. a. 3. 2. Cor. 5. d. 21. Gal. 1. a. 4. Ephe. a. 3. &c. b. 7. &c. Col. 1. c. 13. 14. & 2. c. 13. 14. 1. Pet. 3. d. 18. & 4. a. 1. Ioh. 3. a. 16. 2. Cor. 15. d. 21.

M. Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.

A. Christus quemadmodum anteà attigi, nostro nomine locóque Deo patri, satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos ob cõtumaciam nostram conceptam, suauissimo o-

bedi-

Rom.5.b.8. 10.11. 2.Cor.5.d.18. 19.20.21. Ephe.2 c.12. 13.14.17. &c. Heb.7.d.26. 27.& 9.d.12. 24.& 10.c.12. 14.17.

bedientiæ suæ sacrificio placaturum, nósq; in gratiã cum Deo restituturum esse. Atque ita Christus innocẽtissimus ille Dei agnus vinculis cõstrictus est, vt morẽtes nos, qui Sathanæ, mo: ti, & damnationi eramus mancipati, in libertatẽ vindicaret: Christus, qui extra omnẽ

Rom.8.a.1. 2. c.33.34. Col.1.c.13.14. &c.d.20.21.

omnino culpã erat, accusatus, condemnatúsque fuit iudicis terrestris sentẽtia, vt nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationéque eram⁹ dignissimi, pro cœlesti tribunali absolueret: Christus pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas fordésq; eluit atq; deleuit: Christus

Psal.51.b.7. Heb.9.d.14. 1.Ioh.1.b.7. Apoc.1.b.5. 1.Pet.2.d.21. 22.&c. Rom.4.b.7.8. Col.2.c.13.14. Heb.10.c.17. Rom.8.a.1.2.

postremò, contumeliis, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimáq; atq; ignominiosissima morte, qua est affectus, nos a pœna, ignominia, mortéq; sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberauit: adeóque peccata omnia nostra obliuione

sepulta, & procul á Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarũ, in quas vel origine per Adamum, vel posteà proprijs nostris peccatis incidimus, Christi perpessio medicina est atq; remediũ, modò fiduciã omnémq; spem in illo collocemus, amoréq; illum amplectamur.

M. *Morte tamen corporis, quæ pœnæ peccato debitæ pars aliqua est, nos nihilominus mulctamur.*

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, iam per Christum, omnibus illi fidentibus, ianua aditúsq; in cœlum est effecta: quẽadmodum & Christus ipse per mortem suum est regnum ingressus: ita vt mors quæ anteà peccati pœna erat, iã per Christum in maximo sit lucro ponenda.

Luc.23.f.43. Ioan.6.25.26 1.Cor.15.c.18 21.g.54.55. &c. 1.Thes.4.c.13 14. Phil.1.c.21.23 Apoc.14.c.13 Ephe.5.a.1. 1.Pet.2.d. 28. &c.&.4.a.1. 2.&c.

M. *Ecquem alium nobis vtilitatis fructum præbet Christi mors?*

A. Christi supplicium & mors nõ solùm ærumnarum nostrarum, vt

antè

antè dixi, salutare medicamẽtum, sed & exemplar etiam est nobis ad imitandum.

M. Idem istud planiùs expone.

A. Debemus & nos ad exemplum Christi voluntati Dei cœlestis nostri patris obedire, iniurias q; omnes nobis ab alijs illatas patienter accipere: vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortui sepultique esse, ita vt posthac nihil mali admittamus: idq; exemplo Christi, qui propter peccatum in crucẽ sublatus, mortuus, & sepultus est. Et reuerà deprauatæ affectiones, quæ alioqui indomitæ sunt, in ijs, qui Christo per fidem adhærent, ita virtute mortis eius quasi cruci suffiguntur, illarum q; incendia ipsius sanguine ita restinguntur, vt spiritui multò obsequentiores reddantur. Atque ita virtute mortis eius ad ea præstanda confirmamur, ad quæ vitæ, mortisque eius exemplis excitamur. M.

Ioh.13.b.15. &c.
Ephe.5.a.2.
1.Pet.2.d.21. &c.& 4.a.1. 2.&c.
1.Ioh.2.a.6.

Rom.6.a.2.4. 9.b.12.&c.
Gal.2.d.20. & 5.d.24.
Col.2.c.13. &c.

M. An non & de nostro etiam in Christum officio commonemur?

A. Cõmonemur profectò nõn in nostra nos esse potestate, vt quæcũq; velimus, nostro arbitratu faciamus: verùm Christi, qui nos tam magno redemit, nos totos esse, illius voluntati parere, ad illius nos nutũ accõmodare oportere: Christum, qui nos adhuc hostes amore tanto prior amplexus est, vt redamemus, maximè nos esse obligatos: paratissimos etiã esse debere, Christo, q ita se nobis totũ dedit, omnia nostra, nósq; adeó ipsos totos vicissim reddere: Christi causã nõ omnia solũ mundana cõmoda, huiusq; vitæ voluptates negligere, sed & vitam adeò ipsam deserere, potiùs quàm Christũ amittamus, nostrúmq; erga ipsum officiũ pietatémq; non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maximè gratia oppetita est: gratia

Rom. 14. b. 7. 8
1. Cor. 6. d. 20.
& 2. Cor. 5. d. 15.

1. Thes. 5. b. 10.
Rom. 5. b. 8. 10
Math. 16. d. 37
& 16. d. 25.
Luc. 9. c. 23. 24
&c. & 14. f. 16.

Math. 16. d. 25
Marc. 8. d. 35.
&c.

dico Christi, qui sua sponte vitam profudit, mortéque pro nobis occubuit, quiq; vitę author, mortuos nos, à morte reuocatos, & vult & potest immortalitate donare.

M. Quare adiungis EVM FVISSE *etiam* SEPVLTVM?

Math.12.d.40 & .27.g.59. 60.&c. 2.Cor.15.24

A. Corpus exanime sepultura est affectum, vt omnes eius mortem exploratam magis, penitúsq; cognitam haberent, nam si rediuiuus subitò extitisset, mors eius in quæstionem à multis dubitationémq; adducta, scrupulúsque hominibus aliquis fuisset iniectus.

M. EIVS AD INFEROS DESCENSVS *quam habet sententiam?*

1.Pet.1.d.19 Ioh.8.d.24. 1.Cor.15.g.54 55.&c. Heb.2.d.14.15

A. Quòd Christus, vt corpore in terrę viscera, ita anima à corpore separata ad inferos descēdit, pariq; mortis eius vis ad mortuos inferósq; adeò ipsos vsquè eò permanauit, vt & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitati maximè debitę condemnationis

nis sensum perciperent, ipséq; Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerteret: è contraria verò parte, mortui, qui viui Christo confidebant, redemptionis suę opus iam perfectum esse perspicerẽt, eiusq; vim & effectũ sentientes, dulcissimo perpetuóque solatio fruerentur.

Ioh.5.c.25.28 & 11.c.25.26. Rom.14.b.8.9 Col.1.c.13.14. 19.20.

M. Reliqua nunc persequamur.

A. TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

M. Satìsne ergò effectum non erat, quòd Christi morte nobis culpa liberatis, venia data sit?

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus. Nam si in vitam nõ redijsset, nequaquã Dei filius fuisset habitus, neque nos morti eripere potuisset. At à mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & diuinitatis suæ vim ostendit

Rom.1.a.4. & 6.a.4.b.9.10 & 8.a.1.2. &c. 1.Cor.15.d.25 g.54.&c. Apoc.1.d.20. &c. Phil.2.b.9.&c.

paritérq; peccati & mortis, atque ipsius etiã Diaboli domitorem se esse comprobauit.

M. Quæ adipiscimur commoda ex eo, quòd Christus rediuiuus fuit?

Gal.2.d.19.20 Rom.4.d.25. & 5.c.15.&c. 6.a.4.5.b. 21.22.&c. 1.Co.13.c.20. &c.

A. Plurima, maximáque. Etenim illinc desiderium nobis, facultásq; atque adiumenta, ad vitam cũ virtute pietatéque degendam suppeditantur. Illinc nos Christus iustitia, quę nobis anteà defuit, imbuit. Et Christus à mortuis ad vitam excitatus, vitæ nobis author exístit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquandò tempus, cum & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducentur, quòd Christus nos resurrectionis vitæq; suæ fecit

1.Thes.4.d.14. &c. Colos.1.d.18. 2.Tim.2.b.11.

participes. Fieri enim omninò non posse, vt Christus caput nostrũ reuiuiscens, nos sui corporis mẽbra, morte in nihilum recidere, fundítúsq; interire patiatur.

M. Perge.

A. Sicuti sacræ literæ declarant

Chri-

Christum propter iustitiam nostrã excitatũ fuisse, ita nos etiã docent, vt Christi exemplo de mortiferis peccatorũ operibus exurgẽtes, iustitię posthac atque sanctitati viuamus: ad quod præstandum virtute potentiáque gloriosæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat. Rom.6 a.4. &c.b.9.10.11 &c. Ephe.5.d.23. Col.3.a.1.2. &c.

M. Quid in fidei confessione deindè sequitur?

A. ASCENDIT AD COELVM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Marc.16.d.19 Luc. 24.g.51. Act.1.b.9.10. &c.

M. Hoc quemadmodum sit accipiendum expone.

A. Planissimè, quòd Christus corpore in cœlum ascẽdit, in quo anteà corpore non aderat: quódque è terra, in qua priùs corpore præsens fuerat, discessit. Ioh.12.b.8.& 16.b.10.c.16. d.28.& 20.d. 17.

M. An non ergo nobiscum amplius in terris adest?

A. Præmonuit ipse Apostolos suos nõ semper se cum illis prẹsentẽ futurum: quod de corporea eius Ioh.12.b.8.

Ioh.17.a.5. Math.18.c.20. & 28.d.20. Ioh.14.d.18. 16.b.7. Rom.8.b.9.&c.

præsentia est intelligendum. Diuina enim natura sua qua vniuersa complet, tum in cœlo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute præsens Ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, vsq; eò, dum mundana omnia ad exitum perueniant.

M. Minimè ergò deserti sumus ab auxilio, defensioneq; Christi, tametsi corpore præsentem illum non habeamus?

Math.28.d.18. Ioa.16.b.7.& 17.a.2.&c. Eph.1.d.10.& 4.b.8.&c. Phil.2.b.9.10. Colos.1.c.18. Apoc.11.d.15.

A. Nequaquam. Christus enim patri ad dexteram assidēs, potestate, sapientia, prouidētiáque sua mundū regit, & moderatur: mouet, gubernat, temperat vniuersa: sacrum etiā spiritum suum, vt maximum charitatis in nos suæ pignus, de cœlo vt est pollicit⁹, in animos nostros demittit: cuius sui spiritus clarissimo lumine, mentes nostras, tenebris cæcisque nubibus circūfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationéque nos lenit, atque sustentat: eadem

Rom.5.a.5.& 8.a.4.5.b.9. &c.

præsti-

præstiturus, quoad hic mũdus exitum habebit.

M. Nunc autem dicito, quid præcipuè de Christi ascensu, sessioneque à dextera patris considerares, quod quidem ad Christum ipsum propriè pertineat.

A. Æquũ fuerat, vt Christus, qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco, ad infimum serui gradum, dedecúsq; condemnationis, & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum viciſſim honorẽ, celsissimámq; dignitatis sedem ascenderet, & in antiquũ statum restitueretur: vt contemptio videlicet, illatáque ipsi probra gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur. Ephe. 1. d. 20. &c. Phil. 2. b. 8. 9. &c. Ioh. 17. a. 5.

M. Nobis verò Christi in cœlum ascensus, sessióque à patris dextera quã adfert vtilitatem?

A. Principio, Christus, vt hominũ gratia è cœlo in terram tãquam ad exulandum, venit; ita & in cœ- Ioh. 14. a. 2. 3. &c.

lum, patrimonium suũ, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingrediendum in cœlum muniens, cœliq; portas nobis prius ob peccatũ occlusas reserans. Porrò præsens, coram Deo, nósque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore, causam nunquam amittemus.

Ioh. 15. c. 26. Rom. 8. f. 34. Heb. 7. d. 25. & 9. g. 24. 1. Ioh. 1. a. 1.

M. Verum qua ratione ascensus Christi in cælum imitatores esse possumus?

A. Suspicere in posterum, mentísq; & animi aciem in cœlũ, vbi Christus patri dexter assidet, intendere debemus: cogitationes omnes & curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus, sempiternis, non in humanis, terrenis, atque fragilibus defigentes.

1. Cor. 15 f. 47 48. &c. Colos. 3. a. 1. 2. &c.

M. Et quid præterea?

A. Cõmonemur etiam vt Christo Domino cœli iam imperium tenẽti, non mũdano ritu, aut futilibus cõmentis humanis honorem ha-

Esa. 1. b. 11. &c c. 16. 17. &c. Mat. 5. a 8. &c Ioh. 4. c. 20. &c. d. 24.

beamus

beamus, sed vt diuino planéq; spirituali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi, cui tribuitur, potissimùm conueniat, eum piè sanctéque veneremur.

M. Nunc te volo quæ de supremo iudicio, mundiq; exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiéq; præcellẽtissima amplitudine in cœli nubibus aduenier, cinctus septúisque copijs & corona cœlestium stipatorum, & ad terribilis buccinæ signum clágorémque formidolosum, mortales vniuersi, qui ab ortu mundi ad illud vsq; tempus ex hac vita migrarunt, tum animis, tum corporibus integri reuiuiscent, & pro Christi tribunali iudicandi adducentur, vnusquisq; de factis suis rationem redditurus, quæ æquissimus atq; acerrimus iudex ad summæ veritatis regulam exquiret.

Matth. 24. c. 29 30. 31. & 25. c 31. 32. &c.
1. Cor. 15. c. 52 &c.
1. Thes. 4. d. 16 &c.
2. Pet. 3. c. 10. &c.
Rom. 14. b. 10. 12.
1. Cor. 4. a. 4. 5.
2. Cor. 3. b. 10. 11.

M. At cùm natura mortem omnibus certò

certò proposuerit, quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?

1.Cor.15.g.53 1.Thes.4.d.17 A. Diuus Paulus declarat eos, qui eo tempore in vita commorabuntur, repentina mutatione renouandos, & omni corruptione corporibus absterſa, remotáq; mortalitate immortales eos exorituros esse: & 1.Cor.15.g.53. &c. ista ipsis cõmutatio, mortis est futura loco, quòd mortalis vitæ occasus vitæ fiet ortus immortalis.

M. Num igitur pios metu perterritos memoriam illius diei perhorrescere debere, aut eam ipsis pertimescendam, & fugiendam esse putas?

Ro.8.a.1.c.15. d.23.g.38.39. 1.Cor.1.b.7. Phil.3.d.20. Tit.2.d.13. 2.Pet.3.c.12 A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorũ animos ad spem optimam erigit, solatióq; maximo permulcet. Is enim sentẽtiam pronunciabit, qui nostro loco sententia iudicis est condemnatus, ne nos in seuerum Dei iudicium vocati conuincamur, sed indemnati iudicio liberemur.

M.

Tertia pars Symboli.

M. *Quando igitur de* DEO PATRE CREATORE, FILIOQVE EIVS IESV CHRISTO LIBERATORE, *hactenùs sit dictum, duabus istis Christianæ professionis partibus ad exitum iam perductis, tertia nunc, quid videlicet de* SPIRITV SANCTO *credas, est declaranda.*

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, à patre & filio ex omni æternitate procedentẽ, vtriq; parem, atque eiusdem omninò substantiæ simúlque cum vtroque venerandum & implorandum. Math.18.d.19. 1.Ioh.5.b.7. Ioh.14.d.26.& 15.d.26.& 16. b.7.& 20.f. 22. Act.5.a.3.4.

M. *Sanctus quarè vocatur?*

A. Non solùm propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omninò maxima: verùm etiã, quòd electos à Deo, & Christi membra sanctitate imbuat: quam ob rẽ sacra scriptura, ipsum SANCTIFICATIONIS SPIRITVM nuncupat. Rom.1.a.4.& 15.d.16. 2.Thes.c.13. Tit.3.b.5. 1.Pet.1.a.2.

M. *Quibus in rebus sanctificationem hanc sitam esse putas?*

Ioh.3.a.5.6. Tit.3.b.5. Rom.8.c.15.d 23. Gal.4.a.5.6. A. Principio, eius virtute diuinitùs renascimur, hoc est enim quod Christus dixit, necessarium esse, vt ex aqua & spiritu de integro nascamur. Ei⁹ etiã numine affiati Dei patris filij adoptione instituimur; ex quo fit, vt SPIRITVS ADOPTIONIS meritissimè nominetur: qui electionem etiam nostram quasi consignat in animis nostris, nobis confirmans atq; persuadens, diuina beneficia vniuersa nostra per Christum fieri.

Rom.8.c.14. 15.&c. 2.Cor.1.d.22 & 5.a.5. Ephe.1.c.13. 14.

M. Prosequere.

Ioh.14.b.17. d.26.&.16.b. 13.&.20.f. 22.23. 2.Cor.2.c.10. 11.d.13.15. Ephe.1.d.17. Ro.8.a.5.b.9 &c. A. Spiritus Sanctus cœlestia mysteria animis nostris interpretãdo explanat: mentiúmq; nostrarum oculis, vt illorum intelligentiam capere possint, lumina præfert: ac ipsius porrò arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur: eius virtute naturæ vitiositas comprimitur & edomatur, peruersiq; appetitus frænantur atq; franguntur animiq; ad studiũ pietatis cõcitan-

Act.2.a.4.c. 37.&c. 2.Cor.12.a.4. 7.&c.

tur:

tur: ipsius arbitratu varia beneficia diuinitùs in pios conferuntur.

M. Ecquid habes præterea quod de hac re dicas?

A. Inter vitæ huius multiplicia diuersáq; malorum, solicitudinum, & calamitatum genera, piorũ dolores & mœrores (quorum in hoc mundo conditio plerunq; miserrima, luctúsq; vix alioqui consolabilis esse solet) spiritus sanctus occultè consolando, fiduciámq; afferendo minuit, leuat, atq; mollit: & ex eo PARACLETVS, hoc est CONSOLATOR, verè propriéq; nominatur. Postremò spiritus sancti potentia mortalia nostra corpora à mortuis excitata ad vitã reuocabũtur. Summa autem, quantacunque nobis bona Deus per Christũ largitur, ea vniuersa Spiritus Sãcti efficiẽtia cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissimè confidimus, & spem in eo reponi-

Ioh. 14.b.16. d.29.& .15.d. 26.& 16.a.7.

Rom.8.b.11 1.Cor.12.a.4. 7.&c.b.11.13. &c.

ponimus, ipsumque veneramur, atque opem ab illo petimus.

Symboli. pars. 4. M. *Reliqua est pars quarta de* SANCTA ECCLESIA CATHOLICA, *de qua sententiam tuam iam intelligere cupio.*

1. Cor. 12. d. 27 Ephe. 1. d. 22. 23. *A.* Sūmatim dici Potest, ECCLESIAM ESSE CORPVS CHRISTI.

Col. 1. c. 18. d. 24. M. *Verùm magis hoc perspicuè pluribusque verbis dicito.*

Rom. 12. b. 5 &c. 1. Cor. 12. b. 12. 13. &c. c. 20. d 26. Ephe. 1. a. 4. 5. & 3. b. 9. 10. Matth. 25. f. 34. *A.* Ecclesia est corpus reipublicæ christianæ, hoc est, vniuersa multitudo consociatióque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designauit.

M. *Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?*

A. Quoniam quidem non solùm nequicquam Christus mortē oppetijsset, si non existeret Ecclesia, sed etiam, quæ hactenùs dicta sunt vniuersa, superuacanea forent, & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A.

A. A principio, ad hũc vsq; locum salutis causas recensuimus, radicésque ipsas cõsiderauimus, nominatim verò, quòd Deus nos, propter Christi meritum diligat, & benevolentia complectatur: præterea, quòd huius gratiæ, in quam cum Deo recõciliati sumus, efficacitate spiritus sãcti participes reddimur. Verùm ista hunc vnicum habent exitum, vt instituatur ecclesia, hoc est concilium fidelium, in quos diuina hæc munera conferantur.

Matth.16.c.18. Act.20.f.28.g 1.Cor.12.b.12 13.&c. Ephe.1.a.3.4.5 &c.d.11.&c. & 3.b.9.10.d 21.&.5.d.25 1.Tim.3.d.15. &c.

M. Quare hanc ECCLESIAM VOCAS SANCTAM?

A. Vt hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcũq; enim delegit Deus, eosdẽ pietate morũmq; integritate imbuit.

Rom.8.c.29. 30. 1.Cor.14.f.33. Ephe.1.a.4.5.b 11.12.&c.

M. Ista, quam Ecclesiæ assignas, sanctitas estne iam in omni genere perfectè absoluta?

A. Nondũ. Quamdiu enim mortali hîc conditione viuitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, vt parùm

Rom. 8. f. 26. 1. Cor. 13. c. 9. &c. 2. Cor. 12. b. 5. 9.

rùm validis viribus simus, ad omnem vsque quaq; culpam effugiendā. Proinde Ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plenè cumulatéque perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorē omnem obtinet, penitus copulata fuerit,

1. Cor 13. c. 10. &c. & 15. g. 52. 53. &c. Ephe. 5. d. 26. 27. Apoc. 19. b. 8. & 21. 2. c. 10. 11. &c. g. 27.

iam tandem innocentia & sanctitudine omnibus suis numeris planè expletā, vt vestitu quodā candidissimo nitidissimóq;, exornabitur.

M. ECCLESIAM cur appellas CATHOLICAM?

A. Idem valet, atq; si vniuersalem vocarem. Hæc namq; multitudo & conuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis septus teneatur: verùm piorum, qui à mundi fabricatione omnibus locis atq; temporibus vixerunt, viuuntue, aut victuri sunt, numerum integrū comprehendit: vt vnum sit Ecclesiæ corpus, sicut vnus est Chri-

Mat. 28. d. 19. Act. 2. a. 5. 9. b. 10. &c. 1. Cor. 12. b. 12 13. &c. Ephe. 1. d. 22. 23 & 2. c. 12. &c. & 4 a. 4. 5. &c. c. 15. 16. Colos. 1. c. 18.

stus,

ſtus, corporis illius vnicum caput.

M. *Nunc te explicare volo, quamobrem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ continuò ſubiungas, nos* CREDERE SANCTORVM COMMVNIONEM.

A. Quum vbiq; terrarum & gentium, omnibúſq; tẽporibus & ſeculis habeat Deus, qui piè ipſum ſanctéq; colant, vniuerſi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longè diſiuncti, vnius tamen eiuſdemque corporis, cuius eſt Chriſtus caput, partes ſunt ſumma inter ſe coniunctione deuinctæ. *1. Cor. 12. b. 12. & c. c. 20. & c d. 26. & c. Eph. 4. c. 25. 26 Coloſ. 1. c. 18 & 2. d. 19.*

Tanta eſt ſanctis hominibus & cũ Deo, & inter ſe cõmunio. Namq; ſpiritus, fidei, ſacrorum myſteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudiniſque ſempiternæ, atque adeò vniuerſorum diuinorum donorum, quibus Eccleſia per Chriſtum fruitur, communicatione ſunt inter ſe quã maximè coniuncti. Charitate præteréa, amicitiáque non ſimulata, ſed *Ephe. 4. a. 3. 4 c. 15. 16. Coloſ. 2. d. 19. Matth. 22. d. 39 Io. 13. d. 34. 35*

Rom.12.b 5 &c.
1.Cor.10.f.24 & 13.b.4.5 &c.
2.Cor.11.f.28. 29.
Gal.6.a.2.
Phil.2.a.1.2. &c.

concordi, sese mutuò complectuntur. Quoniam verò ista piorum cõmunitas in sensum intelligẽtiamq; humanam, proindè atque aliæ coniunctiones consociationésque hominum, non cadit, iure hîc inter ea, quæ creduntur, locum habet.

M. Hæc, quã commemoras, Ecclesia, conspicuàne est, an non conspicua?

Rom.8.c.29. 30.33.
Ephe.1.a.4.5 &c.b.11.12.
Colloss.3.b.1.

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cœtu illorũ, quos Deꝰ occulto arbitrio sibi per Christũ delegit: quæ Ecclesia neque in cõspectũ cadit, neq; eiꝰ ostẽdi indicia sẽper possunt. Est tamẽ aspectabilis quędã, quæq; cerni possit Ecclesia Dei, cuiꝰ nobis notiones atq; insignia palã profert & proponit.

M. *Quænam ea sunt?*

Esa.55.b.10 11.
Luc.24.c.47
Ioh.14.b.13. 14.& 15.c.16 & 16.c.23
Rom.10.b.8.9
2.Cor.11.d.20
21.23.&c.

A. Vbicunq; gentium Euangelium Christi seruatoris purè declaratur. Deo Christi nomine preces vel adhibentur, sacra mysteria recte celebrantur, disciplináq; ecclesiastica ritè exercetur, ille christiánorum

rũ hominum cœtus ibi cõgregatus, est aſpectabilis Chriſti Eccleſia. *Math.18.c.16. 17.d.19.20.& 28.d.19.*

M. *Súntne igitur vniuerſi, qui in hãc ſpectabilem Eccleſiam conueniũt, numero deſtinatorum ad vitam ſempiternam accenſendi?*

A. Hypocritæ nõnulli ſpecie quadam aſſimulatæ ſanctitatis in hunc ſeſe conuentum inſinuant, qui tamen longiſſimè abſunt à veris Eccleſiæ membris. Quanquam, quoniam vbicunque verbum Dei verè explicatur, & ſacra myſteria ſanctè celebrantur, ibi ſemper ſunt aliqui ſaluti per Chriſtum deſtinati, vniuerſam illam frequentiam Eccleſiã Dei eſſe interpretamur: quum & Chriſtus ipſe duobus tribúſue, qui ipſius nomine cõuenerint, præſentem ſeſe adfuturum ſpondeat. *Math.13.c.19 &c.d.25.&c f.47.&c. Eſa.55.b.10 11. Math.28.d.19 &c.vt ſupra.*

M. *Quare Eccleſiæ* REMISSIONEM PECCATORVM *ſubijcis?*

A. Principio, quòd claues, quibus cœlũ tum clauditur, tum aperitur, hoc eſt, ius illud obligandi & ſoluendi *Math.18.d.19 20. Math.16 c.18 19.& 18.c.17 18. Io.20.f.22.23*

2.Tim.3.d.15 Mat.24.b.13 Ioh.15.a.4.5 &c. Colo.2.d.18.19

uendi, reseruandi & condonandi crimina, quod est in administratione diuini verbi positum, Christi munere donata & commissa Ecclesiæ potestati, in ipsa propriè resideat. Deindè quòd nullus condonationẽ criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est corp' Christi, pars verè fuerit: quíq; communẽ Ecclesiasticæ societatis coniunctionem diligẽter, integrè, piéque, continenter etiam, & ad extremum seruat, & defendit.

M. *Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes vlla salutis.*

Ioh.15.a.4.5 &c. Colo.2.d.18.19 2.Tim.3.d.15.

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atq; exitio obnoxia. Membra enim distracta diuulsaque à capite atque corpore omni spe vitæ orbata sunt.

M. Vocabulum REMISSIONIS *quid significationem habet?*

Psal.32.a.1.3 Ioh.3.c.16.17. Act.1.f.38.39 & 26.d.18.

A. Quòd videlicet à Deo impetrent fideles, vt peccata sibi ignoscat: Deus enim Christi gratia, qu

pro

pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atq; iudicio ereptis cõmeritam pœnam remittit. *Rom.3.d.24. 25.28. Ephe.1.b.7. Col.1.c.13.14.*

M. *Ad promerendam ergo peccatorum impunitatem nonne benefactis nostris Deo satisfieri posse pntas?*

A. Vnus omninò Christus cruciatu & morte sua, quibus est affect⁹, supplicium nostris maleficijs cõstitutum luit atq; persoluit, simulque Deo nostro nomine satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad diuinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere sola ipsius bonitate beneficentiáque gratîs donatos, nihil est omninò quod ipsi inuicẽ mercedis remunerationísue loco vel deferamus, vel referamus. *Vt supra & Esa.53.a.4.5 Rom.5.b.8.10 Gal.2.c.16 Col.1.c.20.21. 2.Ti.1.c.9.10 Heb.9.d.14.15*

M. *Nihilne ergò prorsus superest a nobis præstandum, vt criminum condonationem consequamur?*

A. Deus nocentibus se crimina

Iere. 18. b. 8. Ezec. 18. d. 21 e. 30. 31. 32 & 33. c. 14. &c. Math. 4. c. 17 Luc, 5. f. 31.

condonaturum pollicetur, modò pœnitendo errorem corrigant, atque deponant, mētéſq; à vitæ nequitia reuocēt ad ipſius obſequiū. Quamobrē pœnitentia correctióq; vitæ nobis eſt neceſſaria, vt peccatorum impunitatem exoremus.

M. Pœnitentia quas partes cōplectitur?

Pſal. 31. a. 3. 4. 5. & 51. a. 3. 4. Pro. 28. c. 13. Luc. 15. d. 18 21. 1. Ioh. 1. d. 8. 9. Pſal. 6. b. 6. 7. & 31. b. 9. 10 & 38. a. 3. 4 &c. b. 8. &c. c 17. 18. &c. & 51. c. 17. 1. Cor. 11 g. 31. 2. Cor 7. c. 9. 10 11. &c.

A. Crimina nos primùm noſtra agnoſcere confiteriq; coram Deo oportet, acerbiſſimo etiam animi dolore angi, pudoréq; affici, quòd illius maieſtatem offenderimus, peccati prætereà odium intimū ſuſcipere, illúdq; deteſtari atq; execrari oportet. Hic dolor à quibuſdam CONTRITIO nominatur.

M. Ecquid amplius?

Math 27. a. 3. 4. &c. 2. Cor. 2. b. 6. 7. 8. Luc. 7. f. 38. g 47. &c & 15 d. 18. 20. 21. & 18. c. 13 14. & 23. d. 42. 43. & 24. c. 47. Act. 2. f. 37. 38 & 3. d. 19. & 15. f. 30. 31.

A. Ne ex doloris magnitudine deſperatio animos noſtros occupet, fides eos conſolatione ſua ſuſtentat, quæ veniæ, à Deo peccatis noſtris per Chriſtum ſeruatorem impetrandæ, bonam certámque ſpem oſtendit. Atque iſthuc eſt quod

quod PECCATORVM REMISSIONEM NOS CREDERE testificamur. 1.*Tim.*1.*c.*15 16.

M. An in tãtam formidinem, atque in has angustias adductus homo, se ipse eripere valet?

A. Nequaquã. Solus namq; Deus hominem ab omni spe derelictum corroborat, prostratum & iacentem excitat, & in spem salutis restituit, cuius solius virtute peccator ad eam, quam memoraui fiduciam, sensumq;, atque cogitationem reuocatur. *Psal.*23.*a.*3 & 30.*b.*10. & 51.*b.*7.8.10 11.12. & 80.*a.* 3.*b.*7.*c.*18. &c *Act.*11.*c.*18 2.*Cor.*1.*a.*3.4. 2.*Thes.*2.*d.*16 17. 2.*Tim.*2.*d.*15

M. Reliqua Symboli iam recense.

A. CREDO RESVRRECTIONEM CARNIS, ET VITAM AETERNAM. *Math.*22.*d.*30 &c. *Ioh.*11.*c.*25.26 &c. 1.*Cor.*15.*totũ.*

M. De istis perpauca sciscitabor, quod quædam de illis, quum de supremo iudicio ageres, suprâ dixeris. Quorsum demùm hæc aut quamobrẽ credũtur?

A. Quamuis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit, mentes tamen nobis omninò

1.Cor.15.c.14. 17.18.19. ninò cõciderent, si existimaremus corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius enim nostri partis desiderio laborantes, perfecto gaudio atq; immortalitate, nullo vnquã tempore plenè potiremur. Luc.16.c.22. 23.f.43. Proindè nobis certò persuademus, non animas tantùm nostras, quum hãc vitam deserimus, à corporum cõsociatione solutas, synceras atq; incorruptas sursum continuò in cœlum ad Christum ferri: sed & corpora etiam nosta omni liberata corruptione, & in fœliciorem vitæ conditionem reuocata, cum animis iterum suis socianda, & instar corporis Christi splendida futura: atque ita ad perfectam beatitudinis absolutionem integri perueniemus, immortali vita, sempiternáque fœlicitate in perpetuum perfruentes.

Rom.8.b.11 1.Cor.15.f.42 &c.g.53.&c. Phil.3.d.21 2.Cor.5.a.1.2 1.Thes.4.c.13. 14.&c.

M. Mortem ergò corporis pijs pertimescendam non esse putas?

A. Certè præceptor. Est enim no-

nobis persuasissimũ, non esse mortẽ rerum deletricem, quę omnia omninò perdit ac perimit, verum ducem nobis in cœlum esse, quæ cursum nostrũ ad placidam, quietam, fœlicem, perpetuãq; vitam dirigit. *Vt supra & Luc. 23. f. 43 Ioh. 11. c. 25 Phil. 1. c. 21. 23 &c. Apoc. 14. d. 13.*

M. *Cùm verò Symboli, hoc est, summæ fidei Christianæ declarationẽ iam absolueris, narra mihi quem fructum ex ista fide percipimus.*

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitæ sempiternæ hæreditatem adimus. *Rom. 3. c. 21. 22 &c. Gal. 2. c. 16. &c*

M. *Nonne igitur sanctitas, quam diuino numini tribuimus, vitæq; inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?*

A. Istuc anteà sub legis explicationem alijsq; item locis, breuiter attigi. Summa autem, si ex legum diuinarum præscripto, vitam quis sancte agere omninò posset, iure ille bonorum operum ratione iustus haberetur: sed quia ab illa absolutione nostra omnium vita longissimè *Rom. 7. c. 14 15. & 8. a. 3. & 10. a. 5. & 11. a. 6. Gal. 2. c. 16. & 3. b. 10. &c.*

gissimè aberrat, scelerũq; nostrorum conscientia conuicti, animis succumbimus, aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratiam cum Deo reducamur, quàm nostris in ipsum promeritis.

M. *Quænam ea est?*

Luc.8.ca.1.12. 13.14. Rom.3.d.24 &c. & 4.a.4 &c c.16. Ephe.2.a.4.5 2.Tim.1.b.9 Tit.3.b.4.5.

A. Vnum perfugium reliquum est, diuina per Christum clementia, qua nullũ omninò ad nostra opera, meritáue respectum habens, gratuita nos propter Christum charitate amplectitur, non criminum modò nostrorum veniam, sed & iustitiã Christi per fidem in ipsum, ita nobis tribuẽs, vt per eam, haud aliter acsi nostra esset, gratiosi apud ipsum simus. Dei igitur in Christo misericordiæ vniuersam nostram iustitiam acceptam referri oportet.

M. Quomodo rem sic se habere cognoscimus?

A. Ex Euangelio, in quo diuina promis-

promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cùm fidem tribuimus, hoc est planè penitúsq; persuasum habemus de diuina erga nos bonitate, quemadmodum anteà in toto Symbolo est explicatũ, istius, quam memoraui iustitiæ quasi possessionem occupamus,

Rom. 4. b. 9. 11 c. 14. 16. d. 20 21. Gal. 2. c. 16. d 20. & 3. b. 11 Heb. 10. g. 38. &c.

M. *Non igitur affirmas Fidem præcipuam esse huius iustitiæ causam, ita vt propter illius merita Dei iudicio iusti censeamur?*

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verùm hæc iusticia primùm à diuina clementia, vt à fonte, fluit, vndè riui ad nos per Christum deducuntur, per Euangelium verò defertur, nos autem eã fide, tanquam manu apprehendimus. Itaq; fides non origo, sed instrumentum est iustitiæ, quia videlicet, Christum qui est iustitia nostra, complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona

Ephe. 1. a. 4. 5 6. &c. & 2. a. 4 &c. Tit. 3. b. 4. 5. 6 Mar. 1. b. 14 15. Ioh. 1. b. 12 Rom. 3. d. 22. &c. & 4. c. 16. d. 29. &c 1. Co. 1. d. 30 He. 5. 4. &c

bona nobiscū per ipsā cōmunicet.

M. *Verùm an cui hæc fides adest, illi deesse bona opera possunt?*

Rom.6.a.4.& 7.b.6.& 8.a.1 &c.b.9.10 &c. 2.Cor.5.d.17 Ephe.2.c.15& 4.d.23.24. Col.3.b.9.10.

A. Minimè. Nam Fide Christum complectimur, qui nos non solùm a delictis mortéq; liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verùm etiā diuino spiritus sancti numine, ac potestate de integro nos generat, & reuocat ad integritatis pietatísq; desiderium atque curam, quam nos vitæ nouitatem nominamus.

Rom.5.a.1,2 1.Cor.13.d.2 Ephe.3.c.17. Iacob.2.d.20 1.Pet.1.d.19 21.&c.

M. *Iustitiam igitur, Fidémq; & bona opera naturalem quandam inter se coniūctionem habere affirmas, ob eámq; causam non magis esse disiungēda, quàm Christus, eorum in nobis effector, a se ipse est separandus.*

A. Verissimum est.

M. *Ista ergò Fidei explicatio humanos animos ab operibus officiisq; pietatis minimè auocat.*

A. Nequaquam: bona enim opera fidei, vt stirpi suæ inhærent. Fides igitur mentes nostras in studio vitæ

vitæ cum virtute colendæ adeò nõ reddit hæbetes, vt illarum potiùs aciem ad id quàm maximè exacuat: planéque in numero verè fideliũ non eſt habendus, niſi qui, quantum viribus eniti poteſt, & vitijs omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aſpirat, ita ſe perpetuò gerens, vt qui vitæ ſuæ rationem a ſe eſſe repetendam intelligat.

Pſal.1.a.3. Mat.7.c.17.18 & 12.d.33.35 4.&c. Gal.5.a.6. Eph.3.c.17.&c Col.2.a.6.7 Tit.3.c.8

M. Apertè igitur dicito, qua ratione actiones noſtræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret?

A. In officijs pietatis duæ res ſunt maximè neceſſariæ. Prior, vt ea agamus, quæ iure diuino pręcipiuntur: altera, vt in illis obeundis eũ animum fidémque pręſtemus, quã a nobis Deus inquirit. Neq; enim vlla ſiue opera ſiue conſilia deo grata eſſe queũt, niſi fide cõmẽdẽtur,

Deut.4.a.1.2. & 5.d.31.32. &c. Mat.7.b.6.7. 8.9.& 10.c.17 19. Ioh.14.b.15.c. 21.23.& 15.b 10. Ro.9.f.31.32 & 14.d.23 Heb.11.b.6.

M. Si ergò & eadem illa bona opera, eàq; etiam mente ac fide, quam Deus nobis præfiniuit, faciamus, quare operum piorum merito in iuſtorum

nume-

numero habendi nõn ſumus?

Luc.1.8.c.11 12.14. Rom.3.c.20 & 4.a.2. Ioh.4.d.18.19. & 15.b.14.15 16.& 25.b.4 5.6. Eſa.64.b.6 Pſal.143.a.2.

A. Iuſtitiam, quam Deus approbet, planè cumulatéq; perfectam, & iuri diuino vſquequaq; congruẽtẽ eſſe oportet: at noſtra opera etiam abſolutiſſima lõgè multumq; à legis diuinę pręſcriptione diſcrepãt, plurimíſq; de cauſis tum accuſanda ſunt, tum condemnanda: Proindè iuſti cẽſeri diuino iudicio factorum noſtrorum ratione nequaquam Poſſumus.

M. *Verùm iſta declaratio hominum interim mentes a ſanctitatis ſtudijs auertere, aut ſi non remiſſiores negligentioréſq; in obeundis virtutis muneribus, at minùs ſaltem ad ea hilares atq; impigras facere videtur.*

Gal.2.c.16. Math.1.b.16 1.Pet.2.c.12

A. Nullo modo: edocuerunt enim nos ſacræ literæ, quòd quẽadmodum vitioſę noſtræ actiones Deũ ignominia afficiũt, ita bona opera noſtra illius honori inſeruiunt: nullus igitur inferorum dãnationíſq; terror, nulla cœli gaudiorumq; omniu

omnium expectatio, nos vel à vitijs adeò auocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, ęquè atque formido contumeliã aliquam maiestati diuinę imponendi, studiúmq; amplificandę illius glorię, quam supra omnia semper magnifacere oportet. Nam sicuti peccati pestis est ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo, & eius sacrosancto verbo sit dedecori, ita virtutis summa laus decusq; in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Ptętereà opera bona proximis nostris tum reipsa, tum etiam exemplo prosunt: Diuinique erga nos amoris, nostręq; pariter in Deũ gratitudinis, dum eius pręceptis paremus, clara indicia ostendũt: fidei item, et vnà salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus vsui esse bona opera censebimus, propterea quòd iustitiam ex illis non adipiscamur.

Rom.2.d.14
1.Tim.6.a.6
Tit.2.a.5.
2.Pet.2.d.20
Math.5.b.16
1.Pet.2.c.12
Math.12.d.23 &c.
Ioh.14.b.15.c 21.23.& 15.b 10.
Phil.2.b.12
2.Pet.1.c.9. 10.&c.

M.

M. *Verùm cùm opera nostra vel optima, vt ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo, cuius iustitia est perfectio ipsa, accepta esse possunt?*

Rom.9.f.31.32
Gal.5.a.6.
Heb.11.a.4.6 & c.totum.
Psal.130.a.3 & 143.a.2

A. Fides est, quæ Deum operibus nostris facit beneuolum, dum persuasum habet, eum legibus nos & iudiciali iure persequuturum non esse, nec factorum nostrorum rationem strictè a nobis repetiturum, neq; acerrima iustitiæ suæ norma ea examinaturũ esse: verũ cunctis eorũ defectibus condonatis, Christi gratia vt plenè perfecta esse accepturum.

M. *Quando igitur Deus per fidem tum vt iusti habeamur, nobis largitur, tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitámne naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas?*

Math.16.c.17
Mar.9.c.23 24.
Ioh.9.g.38.39.
1.Pet.1.d.21.
Luc.24.c.24 27.g.45.46

A. Donum Dei, idq; eximium certè atq; præcellens fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumen

lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendáque, quæ alioquìn obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, a Domino precantur, vt fidem ipsis adaugeat. Rom.10.b.8.c 14.d.16.17. Coll.1.b.9. 1.Tim.2.a.7. Luc.17.a.5.

M. *In tempore ipso in precationis mẽtionem incidisti. Postquam enim legis diuinæ, Symbolique, hoc est professionis fidei Christianæ declaratio est à te iam perfecta, supereſt vt proximo loco de oratione, gratiarúmq; actione dicatur. In expositione verò orationis, quæ est seruanda distributio?*

A. Hæc, nisi aliter tibi visum fuerit, magister, vt primùm, a quo: deindè, qua fidentia: tertiò, quo mentis affectu: postremò, quid sit precandum declaretur.

M. *Principio igitur narra mihi quem putes precibus appellandum esse.*

A. Vnum Deũ, præterea neminẽ.

M. *Quam ob rem?*

A. Quoniam Deus vitam, præsidi-

Psal 17.b.7. &c.&.28.& 46.& 78.& 104.&.107. totus.

um, salutem nostram, bonáq; vniuersa solus in potestate ditioneq; sua tenet, par est, vt omnia quę nobis opus erunt, ab illo postulemus & expectemus, & vt in cunctis periculis in eius tutelam perfugium habeamus.

M. *Quare diuos, siue pios homines qui ex hac vita migrarunt, aut etiam angelos non precabimur?*

Psal.50.c.15. & 89.b.26. Ioh.16.c.23. 24. Esa.48.b.11.

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, vt cultum, qui ad ipsius maiestatem propriè & priuatim spectat, requirit, quam non licet alteri cuiquam tribuere.

M. Ecquid praterea?

Rom.10 b.8.c 14.d.16.17.& 14.d.23. Heb.11.b.6.

A. Si in precatione aliũ aliquem præter solum Deum appellarem sine authoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide, quę verbo Dei nititur, id faceremus quod facere, non esset Dei numinis pietatem tribuere, sed in eius graue offensionem incurrere.

M. Perge nunc exponere, qua fidenti

mor-

mortales miſelli, qui multis modis ſumus indigniſſimi, Deum immortali gloria præcellentẽ cõpellere audeamus?

A. Precaturi, non in dei conſpectũ inſolenter nos damus, quaſi promeriti vt exaudiamur: Verùm noſtram indignitatem agnoſcentes, Chriſti, Mediatoris nomine aditũ habem⁹, quo deprecatore, diuinæ maieſtatis beneuolentiam nobis non eſſe defuturam confidimus. Pſal.79.b.8.9 Dan.9.c.18. Ioh.14.b.13.& 16.c.23.24. Ephe. 2.d. 18. 1.Tim. 2.b. 5. Heb.4.d.14.16 & 10.d.19.22

M. Qua ratione in hanc, quam dicis, ſpem adduceris?

A. Promiſſis diuinis, nobis in ſacris literis per Chriſtum factis, fidẽ habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fide à Deo Patre Chriſti nomine precamur, quin ea, quantùm quidem nobis conducent, exoraturi ſimus. Math.21.c.22 23. Mar.11. d. 22. 23.24. Ioh.14.b.13 & 16.c.23.24. Heb.10. d.19. 22.23. Iacob.1.a.6.7 &.4.a.3.

M. *Iam quo mentis ſenſu Deus implorãdus ſit, declara.*

A. Si miſeriarum ſcelerũq; noſtrorum, quæ nos opprimunt, recordatio acerbiſſimos, ita vti par eſt, Pſal.6.& 38. totus &. 50.c. 15.&.124. totus.

animorum dolores nobis cõmoueat, fieri aliter nõ potest, quin omnibus exoptemus votis, vt ex illa conscientię solicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur: atq; ita omni obsecratione, obtestatione, summóq; mentis ardore, diuinam misericordiam & auxilium efflagitabimus.

Rom.7.d.18. &c.&.8 d.12. 23.c.26. &.12 c.12. 2.Cor.3.b.4.5 Iu.18.a.1.5.7. Eph.6.c.18. Col.4.a.2. 1.Tim.2.a.1.

M. *In precatione igitur verba solùm ex ore fundere satis non erit.*

A. Pollicetur dominus se propè adfuturum auxiliúmq; laturum ijs solùm, qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant, eorum enim vota sibi pergrata esse: quamobrẽ necessarium est eam orationem, qua in precatione vtimur, nobis esse cognitam, vt lingua atque mens vno consensu iungantur.

Psal.34.c.15. & 45.c.18.19. 1.Cor.14.b.7. 2.11.14.15.

M. Fas ne est quæcũque, quorum desiderio aliquo tenemur, à Deo precari?

A. Deus prohibeat, vt Christiani homines Christi nomine quicquã à Deo postulent, quod sit contra

Math.7.b.11. &.20.b.22. Ioh.16.c.23. 24. Iacob.4.a.3

Dei

Dei & Christi volũtatẽ, atq; ita & indignũ sit quod largiatur Deus, & nobis etiã accipere pernicioſum. Quam ob causam ne affectione animi impulsi, inconsideratè in precatione aberremus, certa nobis formula regulaque est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuò debemus accommodare. 1. Ioh. 5. c. 14. 15.

M. *Quænam ea est?* Math. 6. b. 9. 10. &c. Luc 11. a. 1. 2. &c.

A. Eadem nimirum ipsa, quam diuinus ille præceptor auditoribus suis, nobísque, per eos vniuersis præscripsit, in qua cuncta, quæ à Deo postulari licet, quæque nobis impetrare expedit, breuiter comprehensa, perpaucis sententijs cõplexus est, quæ precatio, de conditoris nomine, Dominica nũcupatur. Si igitur cœlestem magistrum diuina voce præmonentem audiemus, haud vnquam à precationis rectæ præscripto deerrabimus.

M. *Dominicam igitur precationem*

Matth.6.b.9. &c. Luc.11.a.2. &c.

pronuncia.

A. Precaturi, inquit dñs, ita loquimini. PATER NOSTER QVI ES IN COELIS, SANCTIFICETVR NOMEN TVVM. VENIAT REGNVM TVVM. FIAT VOLVNTAS TVA, SICVT IN COELO, SIC ETIAM IN TERRA. PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE. ET REMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS REMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM, SED LIBERA NOS A MALO. QVIA TVVM EST REGNVM, ET POTENTIA, ET GLORIA IN SECVLA. AMEN.

M. An exiſtimas nos iſta ad verbum expreſſa ſemper debere recitare, ita vt vno verbo aberrare non liceat?

A. Licitum eſt ſine vlla dubitatione, verbis alijs deo preces adhibere, ſi modò à precationis huiꝰ ſenſu non declinemus, eáq; fiducia atque mente, quam antè dixi, Deum imploremus.

M. Quot ſunt Dominicæ precationis partes?

A.

A. Postulata quidem sex, aut vt quidam partiuntur, septem cõplectitur, ex duabus tamen vniuersè partibus constat: ex quibus vna priores tres postulationes cõtinés, ad diuinã gloriam directò spectat: altera ad nostram peculiariter vtilitatem attinet, & tres, aut quatuor posteriores petitiones cõprehendit. Partes Dominicæ precationis.

M. *Cur Deum ita nominatim cõpellas, dicens,* PATER NOSTER?

A. Quoniã non vt absenti, surdóue verba facio, sed Deum patrem, vt præsentem inuoco, pro certo habens, preces illum meas audire: nequicquam enim alioquin opem ab eo peterem. Psal. 33. b. 13. 14. & 34. c. 15. 17. 18. & 94. b. 9 10. 11. & 139 a. 1. 2. &c. & 145. c. 18. 19

M. *Verba sigillatim paulò accuratiùs excutiamus: Deum quare nuncupas* PATRIS *nomine?*

A. Quia rectè precandi fundamẽtum, vt superiùs diximus, in exorandi spe firma positum est, voluit Deus suauissimo nos patris vocabulo ipsum appellare, vt fidenter Mat. 21. c. 21. 22. Marc. 11. d. 22. 23. 24. Ioh. 16. c. 23. 24. Heb. 10. d. 19. 22. 23. Iacob. 1. a. 6. 7

Rom 8.c 15.16 Gal.4.a.6. Mat.7.b.7.11

ad se, suiq; auxilij summa cum expectatione, haud aliter ac suũ filij parentem assolent, accederemus: immò vt spe tã multò meliore, quã vlli liberi de naturali patre habere possunt, ipsum adeamus: quã longè Deus cœlestis ille pater, potẽstate, bonitate, propensaque ad iuuandum volũtate, terrestribus parentibus vniuersis excellit.

M. *Nunquid nos aliud commonefacit paternum hoc nomen?*

Luc. 11.b.9.13 Mala.1.b.6. Mat.16.d.39 41.

A. Vt in precando debitam à liberis patri cœlesti pietatem, honorem, obsequium prẽstemus, eóque animo, qui filijs Dei conuenit, affecti simus.

M. *Quare Deum promiscuè* NOSTRVM PATREM, *potius quàm tuũ propriè nominas?*

Psal.22.a.1.2. Rom.1.a.8. 1.Cor.1.a.4. Rom 2.b. 4.5. c.10.d.16. 1.Cor.10.f.24. & 13.b.5.& 12.b.13.& c.c. 21.&c.d.25. 26.&c.

A. Pio cuique licitum esse fateor, Deum appellare suum, is tamen amoris inter Christianos ardor esse deberet, vt vnusquisque, quod ad omnium commune commodum attinet,

attinet, ſpectaret: quam ob cauſã, in vniuerſa iſta poſtulatione nihil à reliquis ſeparatim, verùm publico cũctorum nomine omnia efflagitantur.

M. *Ecquid amplius?*

A. Diuites & optimates cõmoneſiũt, ne pauperes humiliorésq; cõtemnant, ſed vt eos tanquam germanos fratres beneuolentia complectantur, quibus Deus filiorum honorem tribuere nõ dedignatur. Rurſum verò tenuiſſimi quiq; miſelliq; homines, qui in hac vita maximè neglecti eſſe ſolent, hac intercà ſpe mentes ſuas poſſunt recreare, quòd patrem in cœlo ſumma prædituin poteſtate, ſibique beneuolentiſſimum habeant.

Mala.2.b.10. Ioh.8.c.41. Ephe.4.a.5.6 Ia.2.a.1.2.3.5. Deut.10.c.17. &c. Pſal.10.c.17. 18.& 68.a.5.6 & 146.b.6.7.8

M. *Quare Deũ ais* IN COELO ESSE?

A. Propterea quòd credam Deum in ſempiternæ, & fœliciſſimę beatitudinis excelſiſſimo gradu, cœliq; quaſi arce altiſſima imperium gerẽtem, rerum ſimul omniũ præpotentem

Pſal.11.b.4.5. &c.& 20.b.6. & 33.b.13.14. & 13.a.4.5.6. & 115.a.3.

tentem

tentem esse, & supra, infra, media, vniuersa, vt in præsentia sua, conspectúq; posita, intelligere atq; gubernare.

M. *Ecquid præterea?*

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed vt cœlestem patrem alloquentes mẽtes à terra rebusq; terrenis exuscitemus atq; auocemus: superáq; & cœlestia meditantes, fœliciſſimam illam parẽtis nostri beatitudinem, cœlumque, vt paternam per Christum hæreditatem, summa semper cupiditate expetamus.

Coloss. 3. a. 1. &c.

Rom. 8. c. 17. Ephe 1. c. 14. d. 18. Heb. 9. d. 15. 1. Pet. 1. a. 3. 4.

M. *Aperto igitur nobis nunc tam fœliciter vestibulo hoc primo, ingressionéque ad precãdum, perge ad primam petitionem.*

A. Principio petimus, VT DEI NOMEN SANCTIFICETVR.

M. *Hoc quam habet sententiam?*

A. Postulamus primùm vt diuinũ nomen mortalibus quàm maximè cognitum manifestumq; reddatur, eiusq;

Iosu. 24. c. 14. d. 23. Psal. 89. a. 5. 6. &c.

eiuſq; honor atq; decus vbiq; terrarum & gentium, ita vt conuenit, illuſtretur. Vtq; fictorum futiliũq; Deorum nominibus prorſus obliteratis & abolitis, ſolius Dei cœleſtis patris diuinum nomen atq; maieſtas in honore habeatur, atq; ab omnibus omnium ætatum hominibus, vbicunque locorum atq; gentium, puris integríſque mentibus imploretur.

Pſal. 96. a. 1. 2. 3. &c. & 97. b. 7. 9. & 113. & 135. & 145. toto. Ioh. 4. c. 23. 24. Rom. 1. c. 23. & 11. c. 36. & 10. d. 27. 1. Cor. 10. g. 31. Ephe. 3. d. 20. 21. 1. Tim. 1. d. 17.

M. *Quid adhuc ſupereſt?*

A. Optamus ne in ſacroſanctũ Dei nomen ob aliqua delicta noſtra, maledicta conferantur, illíq; quaſi infamia quædam inferatur: ſed vt potiùs per noſtram in Deum religionem beneficentiamq; erga homines, diuinum nomen omni laude cumuletur.

Eſa. 52. a. 5. d Ezech. 36. 20. 21. Rom. 2. d. 24. Math. 5. c. 16. 2. Theſ. 1. d. 11. 12.

M. Perge porrò.

A. Proximo loco poſtulamus, vt DEI REGNVM ADVENIAT, hoc eſt, ne diuinã ſui verbi atq; Euangelij Chriſti veritatẽ, per quam

Math. 9. d. 38. & 24. b. 14. & 28. d. 19. 20. Luc. 4. c. 18. 19 Ioh. 17. c. 17. 20. 2. Cor. 3. d. 15. 16. & 4. &c.

in

Eph.6.c.18.19 2.Thes.3.a.1.2 Math.13.d.25. c.38.39.&15 a.2.3.5.6.&c. Mar.7.a.3.4. &c.b.7.8.9. &c. Ioh.16.a.2.3. &c.&.17.b. 14.15.

in innocẽtium piorumque hominũ cordibus Deus regnat, obscura caligine tectam latere patiatur: sed vt eius noticia mortalibus indies clarius illucescat, cœlesti eos doctrina erudiẽs. Optamusque, vt Deus se velit opponere versutis fallacijs, & frãgere atq; extinguere furentes impetus Satanæ, sceleratorumque hominum, qui veritatem, vel commentitijs fabulis obscurare, vel sęuitia oppressam, radicitus tollere moliuntur.

M. *Prosequere.*

Ioh.16.c.13. Eph.3.d.21. Luc.22.d.31. 32. Rom.6.b.12. &c.& 8.a.5.b. 9.&c. & 16.c. 20. Gal.5.c.15.16. &c. Eph.6.b.10. &c & d.17.18 19.&c. 1.Pet.5.c.8.9.

A. Oramus, vt Deus per sacrum suum spiritum illustrare & moderari velit mẽtes omnium, qui sunt de ipsius ecclesia, in qua, vt in regno suo, propriè dominatur: eósque, vt suos milites, ope atque virtute sua roborare velit, quo strenuè contra diabolum, mundum, appetitusque vitiosos arma capere possint, illisque diuictis, Dei in terris imperiũ dilatare: & ad extremum,

om-

omnibus ipsius pariter atque nostris hostibus cõculcatis, atq; protritis, Deus vniuersa sub ditionem dominationémque suam subiungat, glorioſissiméq; triumphũ agat: & nos etiam vt suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem sui regni participes faciat.

Math. 25. c. 34. d. 41. 46.
Rom. 8. c. 16. 17. 18.
1. Pet. 1. a. 3. 4.
Tit. 3. c. 7.

M. Quid est deinceps in oratione Dominica?

A. Vt DEI VOLVNTAS FIAT. Par enim est, vt liberi ad parentum arbitrium totos se accommodent, non è contrario, vt parentes filiorum arbitratu viuant.

Psal. 40. b. 8.
Mat. 26. d. 39. 42.
Ioh. 5. d. 30. & 6. d. 38.
Ephe. 6. a. 1.

M. Quare adiungis, VT IN TERRA FIAT, IDIDEM AC IN COELO, DEI VOLVNTAS?

A. Quum terrenorum hominum animi, varijs ardentes desiderijs, ad ea expetẽda perficiendaque concitentur, quæ Deum grauissimè offendunt, precamur, vt diuino spiritus sui instinctu nostras omnium mẽtes ad maiestatis suæ nutum ita totas.

Rom. 8. a. 2. 5. b. 9. 11. &c. c. 14. 15. &c.
1. Cor. 2. c. 12. &c. & 3. d. 16.

totas conuertere atq; formare velit, vt nihil vnquam, quod sit contra diuinam ipsius voluntatem, appetamus, aut exoptemus.

M. Perge.

Act.21.c.14. 1.Pet. 3.a.17. & 4.c.12.13. &c. Psal.19.a.1. &c.&.91.b.11 &c.&.103. d. 20.&c.&.104. a.4.&.135.b.7. &c.&136.b. 7.8.9. Heb.1.b.6.7.d 14. Apoc.7.c.11. &c.&19.b.10 & 22.c.9.

A. Oramus etiã, vt quęcunque nobis de diuina voluntate obuenire animaduertimus, ea non tantùm tolleranter, sed & libenter etiam feramus, & perferamus. Prætereà quum angeli ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarissima item astra, Sol, Luna, cœteráq; sydera ab ipso condita, diuinæ eius voluntati assiduè obtemperent, optamus, vt vniuersi in terris mortales exemplar hoc obedientiæ, nobis ante oculos in cœlo propositum, imitantes, maiestatis suæ nutũ intueamur, nósque totos ad illum accõmodemus, vt quemadmodum in cœlo, ita & in terra nullus reperiatur, qui sacrosanctæ Dei voluntati aduersetur, aut reclamet.

M. Ecquid amplius?

A.

A. Quando Deus voluntatem ſuam in ſacris literis apertiſſimè declarauit, quod etiã vocabulo TESTAMENTI, hoc eſt, SVPREMÆ SVÆ VOLVNTATIS eas nuncupans, clarè indicauit, minimè eſt dubitandũ, eos, qui de ſcripturarum ſententia diſcedunt, a Dei etiam ſenſu omninò aberrare.

Deut. 4. a. 2. & 5. c. 32. & 28. b. 14. Math. 7. c. 18. & 12. b. 50. & 15. a. 3. &c. 2. Cor. 3. b. 6. c 14. Gal. 3. c. 15. 17

M. *Quando ad ea, quæ quæſita ſunt de priore Dominicæ precationis parte, qua tres illæ petitiones ad Diuinam gloriam propriè ſpectantes, continentur, ſatis iam reſpondiſti: ad poſteriorem nunc partem, quæ ad res nobis vtiles reſpectum habet, commodè tranſibimus.*

A. Poſterioris partis primum poſtulatũ eſt: PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

M. *PANIS vocabulum quid ſignificat?*

Pſal. 104. c. 15. d. 27 & 105 b 9. 10. 11. &c. & 144. c. 10. 11. &c.

A. Non ea ſolùm, quæ victum nobis veſtitúmq; neceſſarium ſubminiſtrant

& 145. 1. 14. 15. 16.

nistrant, sed & alia vniuersè, quę ad subsidia conseruationémq; vitæ, & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendam necessariò pertinent.

M. *Nunquid prætereà nobis suggerit nomen* PANIS?

Psal. 71. c. 18. &c. d. 29. 30. & 106. c. 14. 15. Mar. 6. d. 25. &c. Luc 16. c. 19. &c. 1. Cor. 10. b. 6 1. Tim. 6. c. 7. 1. 9. Heb. 13. a. 5.

A. Ne ad delitias epularum lautissima quæque, neuè magni vestimenta pretij, aut sumptuosum apparatum voluptatis causa, solicitè consectemur, ac cõgeramus, sed vt lautitiam luxuriémque aspernantes, modico, temperato, & salutari victu, cultúq; paruo & commodo contenti simus.

M. *Qua ratione* PANEN *vocas* NOSTRVM, *quum eum à Deo tibi donari flagites?*

Math. 7. b. 7. 8 1. Cor. 4. b. 7. 1. Tim. 6. d. 17 Iacob. 1. c. 17.

A. Dei dono noster efficitur, quũ ipse eum, meritis licét nostris non debitũ, in singulos dies ad vescendum nobis largiatur.

M. *An ob aliam aliquam causam* NOSTER PANIS *nuncupatur?*

A.

A. Commonefacit nos hoc vocabulum, vt victus quærendi causa in laboribus nos corporis exercea- Gene.3.d.19.
mus, aut alijs eum bonis modis iustè nobis acquiramus, vtque eo Ephe.4.d.28.
contenti, nunquam alienum quic- 2.Thes.3.b.8.
quam auarè aut dolosè aucupe- c.10.11.12.
mur?

M. *Quando vt industria nostra victum comparemus, Deus nobis mandauit, quare panem ab illo petis?*

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laborioſè ſolicitéq; conteremus, niſi ſedulitas noſtra Dei, Pſal.127.a.1.2
munere proſperos exitus conſequatur. 1.Cor.3.b.7.

M. *Opulentóſne etiam homines, diuitijs copijſq; omnibus affluentes, victum quotidianum à Deo poſtulare debere putas?*

A. Nequicquam rerum omnium, quas natura deſiderat, abundantia Deut.8.a.3. Pſal.34.b.9. 10.& 78.d.29 30.
comparabimus, niſi Diuina vir- Luc.1.e.53.&.
tute ſalutares nobis vitaleſque fi- 4.a.4.& 12.c.
nt. Quia etiam de cauſa, poſt con- 15.
1.Tim.6.d.17
Apoc.3.d.17.

nam quoq; , vt cibum quotidianũ, quo iam vsi sum⁹ , Deus nobis largiatur, hoc est, vt eum vitalem nobis salutarémq; faciat, precamur.

Math.6.d.25. &c.c.34. Luc.10.g.42. Phil.4.b.6. 2.Ti.6.c.9.10 2.Pet.5.b.7.

M. *Quare hæc verba* QVOTIDIANVM ET HODIE *adiunguntur?*

A. Vt à curis, & auiditate omni abhorrentes, studioséque munera nostra exequentes, à beneficentissimo ea parente quotidiè flagitemus, ad quæ ille quotidiè largienda promptissimus esse solet.

M. *Perge ad reliqua.*

A. Quinto postulato PECCATORVM NOBIS VENIAM A DEO DARI Petimus.

M. *Estnè hæc venia omnibus necessariò petenda?*

Psal.14.a.1.2.3 & 53.a.1.2.3. Rom.3.b.10. 11.&c.d.23. Ioh.8.a.7. Iaco.2.b.10.11 2.Io.1.b.8.10.

A. Omninò: nemo enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebrò à debito officio declinet, sæpenumeróq; in Diuini numinis grauem offensionem non cadat. Proindè, qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum vt illis ignoscat,

noscat, precantur, sed Pharisaico illo more atque exemplo, quasi integros se atq; sanctos, coram Deo, aut vt verè loquar, contra Deum gloriando efferunt, illi de numero piorũ, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est præscripta, & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, quæ in sola Dei per Christum misericordia atque benignitate sita est, sese omninò eximunt. Isthuc nãq; est, quod Christus non ad innocentes, sed ad nocentes, vt peccata scilicet pœnitendo corrigant, vocãdos, se in mundum hunc venisse profitetur.

Luc.18.b.9.14 &c.c.13.14.

2.Cor.5.c.15. d.18.&c. 1.Io.1.c.7.d.9 & 2.a.1.2.b. 12. Math.9.b.13. 1.Tim.1.c.15.

M. *Conditio illa quamobrem addita est?*

A. Rationi maximè cõsentaneum est vt precemur, à Deo ITA NOBIS VENIAM DARI, SICVTI NOS EIS, QVI NOS OFFENDERVNT, IGNOSCIMVS. Nisi enim ad alijs ignoscendum propensi reperiamur, &

Mat.5.a.7.& 6.b.14.15.& 7.a.1.2.&.18. d.28.&c.c.35 Luc.6.c.36.37 38. Iacob.2.b.13.

Dei parentis noſtri, imaginem miſericordia exprimẽtes, ita nos geramus vt eius eſſe liberi agnoſcamur, apertè teſtificatur non eſſe à ſe quicquam aliud expectandum, niſi grauiſſimi ſupplicij acerbitatẽ. Nam qui vt clementia in alios vtatur in animum inducere nõ poteſt, eadẽ ſummi iuris norma ſentẽtia de illo ſine vlla venia feretur.

M. *An non ergo noſtra lenitas à Deo promereri vt nobis ignoſcat, aut quædam quaſi mutua gratia illi relata videri poſsit?*

Rom. 3. d. 24. 25. & 11. a. 5. 6. Gal. 5. a. 4.

A. Nequaquam: gratuitò enim tum Deus veniam non daret, neq; ſolus Chriſtus ſupplicio ſuo peccata noſtra expiaſſet, pro quibus nemo alius vlla re alia compẽſare, aut Deo quicquam retribuere poteſt.

M. *Tranſeamus iam ad ſextũ poſtulatum, quod quidam in duo partiuntur.*

A. Eo petimus, NE NOS INDVCAT IN TENTATIONEM, SED A MALO LIBERET.

M. *Quare ita precamur?*

A. Sicuti antea vt præteritis ignoscat, precati sumus, ita nunc obsecramus, ne à nobis vnquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ita sunt ad prospiciẽdum improuidæ, ita infirmis sum⁹ viribus ad propulsandũ multiplices insidias, incursiones, atque illecebras Satanæ, Mundi, concupiscentiæque nostræ propriæ, vt fieri aliter non possit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suæque potentiæ armis tegat, perfugium ergo vnum salutis est, vt nos optimi, maximi patris tutelæ suppliciter commendantes, cum obtestemur, ne nos malitiosis vllis machinationibus superari patiatur, sed vt ex omnibus nos malis eripere & perpetuò conseruare velit.

Math.12.d.43. 44.45. Ioh.5.b.14.& 8.b.11. 2.Pet.2.d.20. 21.22. Math.10.b.16 &c.& 26.d. 41. Luc.22.d.31. 32. 1.Cor.1.d. 27 &c. 2.Cor. 11. a.3. Ephe.6.b. 10. 11.12.&c. Iacob.1.b.14. &.4.a.1. 1.Pet.5. c.8.9. 1.Io.2.c.15.17 Rom.16.d.20 2.Tim 4.d.17. 18.

M. *Reliqua est adhuc Dominicæ præcationis clausula.*

4. QVONIAM TVVM EST REG-

NVM, ET POTENTIA, ET GLO. RIA, IN SECVLA. AMEN.

M. *Quamobrem precationem suam hoc modo concluſit Chriſtus?*

Mat.7.b.10. 11.&.21.c. 22. Ioh.16.c.23. 2.Cor 10.b 10 d.20.&.9.c.8 &c. Ephe.3.d. 20. 1.Tim.6.c.15 16. Iacob.1.a.6.

A. Vt nobis confirmaret Diuinam potentiam atque bonitatem tam infinitè immenſam eſſe, vt nihil omnium rerũ ſit, quod Deus nobis id ritè poſtulantibus, dare aut non poſſit, aut non velit, quod etiam vocabulum AMEN, hoc eſt, Ita fiat, vt appoſita ad extremum veritatis nota, in animis noſtris quaſi conſignat.

M. *Quam ob cauſam gloria Diuina poſtremo memoratur?*

1.Cor.10.g.31 Ephe.3.d.20. 21. Ioh.1.b.14.& Phil.1.b.11. 1. Tim.6.d. 17. Iudæ.f.25.

A. Vt preces omnes noſtras laudatione diuini numinis concludẽdas eſſe intelligamus: hic namque eſt finis ille, quo omnia, quæ rogatu noſtro à Deo impetrare cupimus, noſtráque conſilia, ſermones, opera, atque vniuerſa omninò dirigẽda ſunt. Huius enim rei cauſa à Deo conditi, atque in hoc mundo collo-

collocati sumus.

M. *Prosequere.*

A. Huc accedit, quod de Dei benignitate, iustitia, sapientia, potentia, magnificè glorioséque prædicare, illique nostra, & vniuersi generis humani causa gratias persoluere, pars sit honoris diuini, ad illius maiestatem pariter cum precatione, peculiariter spectans, qua nisi illum piè veneremur, non tantùm tam magna eius multipliciquè beneficentia nos minimè dignos ob ingratitudinem præbebimus, verumetiam, debitas tantæ in Deum impietatis pœnas meritissimè in perpetuum sufferemus.

Psal.29.a.1.2. & 34.a.1.2.3. &c.& 50.c.14 15.d.23.&.92 a.1.2 & 95.96 103.toto. Rom.15.b.6. 1.Thes.1.a.2. & 5.d.18. 2.Thes.1.a.3 Luc.17.d.17. Ioh.5.d.44. Rom.1.c.21.d. 25. 1.Pet.4.c.11.

M. *Quãdo homines etiam in nos benigni beneficiq; esse solent, nonne licet illis quoq; gratiam habere?*

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt; propterea quòd in illis tribuendis homines se reipsa ministros tan-

1.Cor.12.a.6. b.11. 2.Cor.9.c.8. &c.d.12.

tum Deo præbent; atque ita gratus noster in homines animus in Dei authoris gloriam, vt ad proprium atque vltimum rerum omnium finem refertur.

Math. 5. c. 16. 1. Pet. 2. c. 12. & 4. c. 10. 11.

M. *Quando de lege Dei, Symbolóque hoc est professione fidei Christianæ, de precatione etiam atque gratiarum actione quæstio omnis ad exitũ iam est adducta, an nõ commodè postremò de sacramentis agemus?*

A. Commodissimè præceptor, nam ea precationis secum & gratiarum actionis coniunctionem perpetuò habent.

M. *Dic mihi igitur quot in Ecclesia sua sacramenta designauit Christus.*

Math. 26. c. 26 &c. & 28. d. 19 Ioh. 3. a. 5. Act. 2. f. 38. &c. 1. Cor. 11. c. 23. &c. Tit. 3. b. 5. Mat. 3. c. 11. &c. & 26. c. 26. 27. 28. Mar. 16. d. 16. Ioh. 3. c. 5. Act. 2. f. 38.

A. Duo: Baptismum, atque Cœnam Dominicam.

M. *Sacramenti nomen quid significet?*

A. Sacramentum est externa diuinæ erga nos per Christum benevolentiæ beneficentiæq; testificatio, signo aspectabili arcanam spiritua-

ritualèmq; gratiam repræſentans: qua Dei promiſſiones de remiſſione peccatorum,& ęterna ſalute per Chriſtum data,quaſi conſignãtur, & earum veritas in cordibus noſtris certiùs confirmatur.

1.Cor.10.d.18 & 11.c.24. &c. Gal.3.d. 26. 27.

M. Sacramentum quot habet partes?

A.Duas: extrarium elementum, ſiue rem creatam, quod eſt ſignum aſpectabile: et arcanam gratiàm, quæ conſpicua non eſt.

Math.3.c.11. &c.& 26.c.18 &c. Ioh.3 a.5. 1.Cor.10.d.16

M. In baptiſmo quod eſt ſignum extraneum?

A.Aqua,qua baptizatus tingitur, vel perfunditur,IN NOMINE PATRIS ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI.

Math.3.c.11. 12.& 28.d.19. Ioh.3.a.5. 1.Cor.10.d.16 Act.8.d.36. 37.38.

M. Quæ eſt occulta et cœleſtis gratia?

A. Venia criminum,& regeneratio: hãs ambas per mortem & reſurrectionẽ Chriſti conſequimur, & eſt hoc ſacramẽtũ nobis illarum quaſi obſignatio quędã atq; pign°.

Marc.1.a.4. Act.2.f.38. &c.& 22.c.18 Rom.6.a.3.&c Gal.3.d.26.27 1.Pet.3.d.21.

M. Baptiſmi vim & effectum paulò adhuc apertiùs explicato.

Ephe.2.a.3.d. 19.20. Tit.3.b.3.4.5. &c. Mat.28.d.19. Marc.16.d.16 Ioh.3.a.5. Rom.6.a.3. &c. 1.Cor.12.b.13 1.Pet.3.d.21.

A. Quum naturaliter filij iræ, hoc est, in grauissima apud Deum offensa, & ab eius ecclesia siue familia alienati sumus, per baptismum in ecclesiam recipimur, certùmq; habemus nos iam Dei filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in illúdq; quasi insitos esse, eiusq; membra factos, in eodem cum ipso corpore concrescere.

M. *Quæ ab ijs, qui baptismo sunt initiandi, requiruntur?*

A. Pœnitentia & Fides.

M. *Hæc paulò copiosiùs declarato.*

Mar 1.a.4.b. 15.& 16.d.16 Act.2.f.38.&c & 8.d.36.37. &c.& 16.d.31 33.34.& 19.a. 4.5.& 22.c. 16. 1.Cor.12.b.12 Rom.6.a.3.&c c.13.d.12.13. 14. Ga.3.d.26.27 Ephe.4.d.20. 21 &c. Colos.2.b.12.

A. Anteactæ primò vitæ, nobis est grauiter pœnitendum, certáq; est habenda fides Christum suo sanguine peccatorum nostrorum maculas eluisse, & ita nos Deo acceptos reddidisse, eius etiam spiritum in nobis habitare. Deinde secundum hanc fidem promissúmq; in baptismo factum, elaborandum est, vt carnem nostram mortificemus, id est, vt cupiditates omnes

coerceamus: vtque vitæ integritate nos Christo quasi indutos, & eius diuino numine instinctos esse, perspicuum faciamus.

M. Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?

A. Quia de Dei ecclesia sunt, diuinaque benedictio atque promissio ecclesiæ per Christum, in cuius fide baptizantur, facta, ad eos pertinet, in quarum rerũ cognitione, & fide ipsi ineunte pueritia imbuẽdi sunt, vt agnoscãt quid in baptismo sposponderint, atque professi sint, illiq; sponsioni vitę etiam sanctitate, quantum quidem conniti possunt, satisfaciant.

Gen. 9. b. 9. &. 17. a. 7. 8. Mar. 10. b. 14. 16. Rom. 3. a. 3. &. 4. c. 21. 22. &c. & 6. a. 3. &c. Ga. 3. d. 27. Ephe. 4. d. 20, 21. &t. Colos. 2. b. 11.

M. Cœnæ Domini quis est ordo?

A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo Domino assignatus: qui eadem, qua proditus est, nocte, ACCEPIT PANEM, ET POSTQVAM GRATIAS EGISSET, FREGIT, ET DEDIT DISCIPVLIS SVIS DICENS:

Math. 26. c 26 &c. Mar. 14. c. 22. &c. Luc. 22. c. 19. &c. 1. Cor. 11. c. 13 14. &c.

ACCI-

ACCIPITE, EDITE: HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR: HOC FACITE IN MEI COMMEMORATIONEM. AD EVNDEM MODVM ET POCVLVM, PERACTA COENA, ACCEPIT, ET QVVM GRATIAS EGISSET, DEDIT EIS DICENS: BIBITE EX HOC OMNES: HIC EST ENIM SANGVIS MEVS NOVI TESTAMENTI, QVI PRO VOBIS, ET PRO MVLTIS EFFVNDITVR, IN REMISSIONEM PECCATORVM, HOC FACITE QVOTIESCVNQVE BIBERITIS, IN MEI COMMEMORATIONEM. QVOTIESCVNQVE ENIM COMEDERITIS HVNC PANEM, ET DE POCVLO BIBERITIS, MORTEM DOMINI ANNVNTIABITIS, DONEC VENERIT. Hác præſcriptionẽ atq; hũc ordinẽ ſequi ſummáq; fide ſeruare atque ex hoc præſcripto cœnam Domini, vſq; dum ipſe redeat, piè adminiſtrare oportet.

M. *Quem ad finem?*

A. Vt mortis Domini, beneficijq; maximi in nos per eam collati, recorda-

Luc 22.c.19. 1.Cor.11.c.24. 25.&c.

cordationem grati & memores in perpetuũ habeam°, vtq; quemadmodum per baptiſmũ de integro nati ſum°, ita cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, ad ſpirituale æternamq; vitam aſſiduè confirmemur. Atq; ob eam ipſam cauſam vt ſemel in lucem ẽdi, ita & baptiſmo ſemel expiari ſat eſt: ſed vt nutrimenti, itidem & cœnæ Dominicæ vſus frequenter eſt iterandus.

Ioh.6.d.27.32 35.e.48. &c.& 54.55.&c. 1.Cor.10.d.16

M. Quot ſunt partes huius ſacramenti?

A. Vt in baptiſmo, ſic & in Cœna Dominica duæ ſunt partes, quarum vna terreſtris eſt, & quæ ſenſibus percipi poteſt, altera cœleſtis eſt, & quæ ſub externos ſenſus nõ cadit.

M. *Quæ eſt terrena atque aſpectabilis pars?*

A. Panis & vinum, quæ vtraq; expreſſo iuſſu Domini, ſunt ab omnibus accipienda.

Matth.26.d.26 27. Mar.14.c.21. 23. Luc 22.c. 19. 20. 1.Cor.11.c.23. 35.

M. Cœleſtis illa pars, & ab omni ſen-

ſu

su externo longè disiuncta, quænam est?

Iob.6.d.27.35 & c.c.48.&c.g 63. A. Corpus & sanguis Christi, quæ
2.Cor.10.d.16 fidelibus in cœna Dominica præbétur, ab illisq; accipiuntur, comeduntur, & bibũtur, cœlesti tantùm & spirituali modo, verè tamen atque reipsa: adeò quidem, vt veluti panis sustentandi corpora, sic corPsal.104.c.15. pus Christi animas nostras spiritualiter per fidẽ pascendi maximã habeat facultatem: & velut i vino mentes hominum lætitia excitantur, & reficiũtur vires, sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ releuãtur: hoc enim modo corpus & sanguis Christi in cœna Dominica recipiũtur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidũt, tam certò corpus & sanguinẽ suũ impartit, quàm pro certo habent, panem se atque vinum ore stomachóque accepisse. Cœna etiam Iob.6.f.54. Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis

tis nobis nostræ pignus, atque resurrectionis obses existit.

M. An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi conuertuntur.

A. Nequaquam : nam hoc esset naturam Sacramenti, in quo tum cœlestis, tum terrena materia continetur, delere: veritatemq; corporis Christi in dubitationem adducere : illisque etiam, qui sacramentum sunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occasionem offerre. Math. 26. d. 26 27. Marc. 14. c. 22. 23. Lu. 22 c. 19. 20 1. Cor. 11. c. 23. 24. 25. 26. 27. 28.

M. An fuit instituta à Christo cœna, vt Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur.

A. Minimè: nam Christus mortem in cruce occumbens, vnicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuū pro nostra salute obtulit, nobis verò vnum hoc tantùm reliquum esse voluit, vt maximū vtilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificiū nobis præbet, gra- Heb. 7. d. 28. &c. & 9. d. 11. &c. g. 25. &c. & 10. c. 9. 10 12. 14 d. 18. Luc. 22. c. 19. 1. Cor. 11. c. 24 25. 26. Heb. 13. c. 15. 16.

ti ac memores percipiamus: quod quidem in cœna Dominica præcipuè præstare debemus.

M. *Quomodo officio nostro satisfaciemus, vt ritè cœnam Dominicam celebremus?*

1.Cor.11.f.28 29.&c.

A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramusque nunquid vetè Christi membra simus.

M *Illud quibus signis cognoscemus?*

Ierc.24.b.7.& 29.b.12.13. Ioel.2.b.12.13 &c.c.15.16. &c. Luc.22.c.19. 2.Cor.11.f.24. 25.26. Rom 5.a 5.8.9 & 8.a.4.5.&c. 2.Tim.1.c.14. 15.16. 1.Pe.1.c.13.14 &c.d.21.22. &4.a.1.2.3. &c.

A. Initio, nobis, ob admissa peccata, vehementer est pœnitendum: deindè certa diuinę per Christum misericordiæ fiducia nixis atq; cõfisis benè sperãdum, partàq; nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda: præterea, integrè in posterum, sanctèque viuendi studium nobis, & voluntas propensa atq; constans suscipienda est: denicq; quãdo cœna Domini hominum inter homines cõsociationis atque amoris clara indicia ostendit, proximis, hoc est, toti humano generi, beneuolentia, remoto

Math.12.d.30 Ioh.13.d.34. 35.&c. 1.Cor.10.d.17 &.13.toto.

moto procul omni odio atque in-
uidia, fraternè est præstanda.

A. *Quum de præcipuis fidei Christia-*
næ capitibus satis multa, sicuti existi-
mo, te iam interrogarim: experiri ad-
huc volo, quam breuiter atque expres-
sè summam omnium, quæ sunt ha-
tenùs tractata, possis exponere.

. principio, lex diuina, decem ex- *Deu.4.a.1.2 b.13.*
licata præceptis, perfectam mihi *Psal.19.b.6. 7.&c.& 119 a.4.&.c*
ntè oculos pié viuendi regulam *Math.19 c. 16.17.*
roponit, ad quam vitam meã di- *Luc.10.c.25 26.25.28.*
gere atque formare debeo, cõsti-
ta, si vspiam aberrem, æternæ in
e damnationis pœna: per legem
tur peccata mea, Deúmq; ob ea *Rom.2.b.12 13.&.3.c.19 20.& 4.c.15*
in me incẽsum, & sempiternam *Gal.3.b.10*
ortem diuina mihi iustitia debi- *2.Cor.2.b.7 & 7.c.9.10 &c.*
n esse agnosco: quæ cogitatio
ribili formidine, timoréq; ex- *Rom.2 c.15.16 Act.13.f.38 39.*
catorum conscientia animum
m percellit: vnde quum neq; *Heb.1.b.4.5 &c & .9.c.9 d.12.14.& 10. a.2.3.4.&c.*
dentia, neque viribus aut pote-
mea, neq; vlla humana, ange-
e ope aut auxilio, neq; vllo a-

lio modo aut ratione posse me omninò liberari intelligam, Euange-
Math. 1.d.20. 21.&c. lium me edocet, Christum Dei fi-
Ioh.1.b.14.c 29. lium hominem sine peccato factũ,
morte sua meritas debitásque pec-
Esa.53.a.4.5. 6.c.10.11. catis meis pœnas persoluisse, De
Rom.3.d.24 25.&c. patris sui in me iram suo sanguine
Colloss.1.c. 20. 21,22.&c. restinxisse, & me rursum in grati
ipsius reconciliasse, suaéque iusti-
Rom.3.d.23 &c.&.8.c.14. tiæ fecisse participem,& æternę se
15.16 17.&c & 10.a.4.&.b cum vitæ hæredẽ instituisse: qua
Gal.2.c.16.&c omnia Christi beneficia mihi pe
Rom.10.b.8.c 14.d.16.17. fidem communicantur: quam fi
1.Cor.12.a.3.& b.9.&c. spiritus sanctus in animo meo p
prædicationem Euangelij inseui
eamque per sacra mysteria sua, a
Math.28.d 19 20. pectabilia certissimáque inditia
Mar.16.d.15 16. pignora diuinę erga me per Chri
1.Cor.10.d.16. 17. stum bonitatis, confirmauit. Q
Psal.1.a.3. etiam fides, vt viua quædam atq
Mat.7.c.17. 18. ferax arbor, pietatis, iustitiæ, al
Luc.1.g.74.75 Rom.6.a.1.2.3 &c. rumque bonorum operum f
ctus in me per omnem vitam p
Gal.5.a.8. Math.3.b.16. 1.Pet.2.c.12 creare deberet, ad gloriam D
qui tot & tantis me beneficijs a

cit,& ad vtilitatem etiam atq; exẽplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatémque placendi Deo,& ista omnia præstãdi, me,qui ex meipso maximè sum infirmus,atque imbecillus, cõtinuis atq; ardentissimis precibus à Deo patre bonorum omniũ authore,in nomine filij sui Iesu Christi seruatoris nostri,efflagitare,gratiásq;illi maximas pro vniuersis ab eo acceptis beneficijs assiduè agere oportet.

Mar.9.c.23 24.
Ro.1.a.7.&c & 7.c.15.&c. & 9.d.16.
1.Cor.1.a.3.4 &c.
2.Cor.3.b.5 &c.& 15.b.10
Phil.2.b.13
Ephe.1.a.5.6 &c.
2.Thes.1.d.12
Ioh.14.b.13.& 15.b.16.& 16. c.23
1.Cor.10.g.31
Ephe.3.d.20 21.
Iud.f.25.

M. *Intelligo mi fili,Christianæ pietatis præceptis te benè institutum esse, eiusq; summam memoria tenere. Reliquum est, vt ad istam rectæ intelligentiæ normam mores tuos ita formes atq; accommodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consequutus.*

Math.13.c.23
Luc.12.f.47
Rom.1.c.21 & 2.b.13.
Ephe.4.d.20 21.& 5.b.8.9
Phil.1.b.9.10 11.
Col.1.a.5.6.b 9.10.
Tit.1.d.16
Iacob.1.d.22. 23.25.&c & 4.d.17.
2.Pet.2.d.20. 21.

A. Deo mihi auxilium ferẽte, omnem adhibebo diligẽtiam, honorate magister,neq; quicquã omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quò appellationem

titulũq; verè Chriſtiani poſſim ſuſtinere: quin etiã humili aſſiduáq; prece atque obſecratione à Deo opt.max. ſuppliciter petam, ne diuinam ſuorũ præceptorũ ſementim, propter animi mei, quaſi nihil ferentis agri ſterilitatem interire patiatur, ſed menti meę, tanquã macro & infœcundo ſolo, cœleſti ſuæ gratiæ imbre rigato, eã fertilitatem dare velit, vt vberrimas edã ſanctitatis fruges in cœleſti horreo granarióq; recondendas atque conſeruandas.

Luc.11.b.9.c 13.& a.1.b.7- Ia.1.a.5.6.&c Math.13.c.19 20.&c Ioh.15.c.16

Pſal.1.a.3 1.Cor.3.b.9.7 2.Cor.9.c.10 d.14.& 13.d 16.17.18.

Math.3.c.12 & 13.d.23. Ioh.4.c.36 &c. Gal.5.d.22 23.&c.

M. *Perge mi fili, tenere iſtam viam, quam inſtituiſti, nihil hæſitãs, quin ſicuti hoc cõſiliũ atq; propoſitum diuini inſtinctu motus cæpiſti, ita ad exitum optabilem rationis atq; inſtituti iſtius tui, tam ſãctis a te initijs orſi, fœliciter ſis ipſius ductu, peruenturus, ad æternam tuam ſalutem, & Dei opt. max. gloriam, cui omnis laus, honor, gloria, ſempiternis eſt ſeculorum ætatibus tribuenda.*

2.Cor.8.b.10 11.&c. Phil.1.a.6.9 &c.& 2.b.1.5 Rom.6.d.22 23. Math.5.b.16 2.Cor.9.c.10 11.d.12.&c Phil.1.b.11 1.Pet.2.c.12

PSALMI.

ADMONITIO MATVTINA.

EXpergiſcere qui dormis, & excitare a mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus. Eſa.5.c.14

Tempeſtiuum eſt nos iam e ſomno ſuſcitari. Rom.13.d.11

Præterijt nox, dies appropinquat: abijciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis ſumamus. 12.

Honeſtè nos, ita vt in clara luce verſantes decet, geramus: & Domino Ieſu Chriſto induamur. 13.

Ita luceat hominibus vita noſtra ſplendor, vt noſtra opera bona conſpicientes, gloriam patri noſtro cæleſti tribuant. Math.5.c.16

Sapientia res eſt excellentiſſima, & quæ nunquam euaneſcit: ab illis verò qui eam admirantur & exquirunt, facilè inuenitur atque obtinetur. Sap.6.b.13

Eos, qui ipſam expetunt, anteuertit, vt ſeſe illis vltrò offerat. c.14

Qui primo diluculo illi inuigilat, non multum laboris ſuſtinebit: præſto enim illi ad portam erit, in foribus eius aſſidens. c.15.

Sapientia ſtultitiæ tam longè præſtat quàm lumen tenebris antecellit. Eccle.2.c.13

Psalmus matutinus.

Psal.113.a.1 DEO tribuite laudem O pueri, serui eius: laudibus efferte nomẽ Domini.

Nomen Domini glorioſè prædicetur: ex hoc

2. *tempore in omnem æternitatem.*

3. Summa laude celebrandum eſt nomen Domini: ab ortu ſolis ad occaſum.

Psal 74 c.16 *Tuus O Deus, eſt dies, & tua eſt nox: tu præparaſti lumen, & ſolem.*

Psal.3.b.5 In cubilibus nos collocauimus, ſomnóque nos dedimus: & rurſum experrecti ſumus, quoniam in tua O Deus, tutela latuimus.

O Deus, tu es Dominus noſter: ſummo mane te quærimus, & ſupplices ad tuum auxilium confugimus.

Psal.63.a.1 & 88.b.12

Psal.119.ver. 125. Serui tui ſumus O Domine: ingenij lumen in nobis accende, vt tua præcepta intelligamus.

Psal.143.b.9 *Monſtrato viam, qua nobis ſit ingrediendũ; ad te namque mentes noſtras erigimus.*

c.11. Inſtitue nos, vt ea, quæ tibi grata ſunt, faciamus: tu enim es Dominus Deus noſter, nomen tuum ſanctum dirigat nos in

Psal. 143.b.8. viam, quæ deducit ad vitam.

Effice vt benignam tuam bonitatem matutinis temporibus ſentiamus: in te enim poſitas omnes noſtras ſpes habemus.

Psal.90.c.14. Diluculo nos exple miſericordia tua; & prę gaudio voces effundemus, & lætabimur omnibus diebus vitæ noſtræ.

¶ Ta

¶ *Tu enim Domine, is es, cuius desiderio tenemur: in tua fiducia ab ineunte ætate conquiescimus.* Psal.71.a.4.

Tuis subsidijs, ex quo primùm in lucem editi sumus, sustentamur: tu nos ex aluo materno eduxisti, tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus. a.5.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem prima luce prædicabimus: tu enim nostrum præsidium, perfugium nostrum, nostrum propugnaculum, tu Deus noster clementissimus perpetuò extitisti. Psal.95.c.16. 17.

¶ Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & spiritui sancto.

Sicut a principio ad hunc vsq; diem factum est, fiétq; per infinitas seculorum ætates. Amen.

¶ MATVTINA PRECATIO.

GRatiam tibi quantam maximam animi nostri capere possunt, habemus Deus pater cœlestis, qui nos ab omni prętentę noctis periculo atq; discrimine saluos atque incolumes vsq; ad hodiernum diem conseruasti, precamúrq; vt hodiè etiam atq; perpetuò in posterum salutis nostræ defensionem, atq; patrocinium Psal.3.b.5.& 9 & 4.b.8. Psal.91.a.1.2. 3.& cætera.

nium ſuſcipere velis: & quemadmodum diſcuſſa noctis caligine, Solis luce mundum omnem compleuiſti, & nos e ſomno excitaſti, ita & mentes noſtras e tenebris internis ignorantiæ in lucem vocatas, & e vitiorũ ſopore ſuſcitatas, diuinis radijs ſacroſancti ſpiritus tui, noticiáque dilecti filij tui Ieſu Chriſti ſeruatoris noſtri, veri illius Solis, illuſtrare digneris: vt ab operibus tenebrarum declinantes, omnémq; viuendi curſum ad Diuinam verbi tui veritatem dirigentes, nos, vt in clara luce, atq; in conſpectu tuo honeſtè, iuſtéq; & ſanctè, vt diei filios geramus: tandémq; ad beatiſſimam illam lucem, in qua tu habitas, duce eodem filio tuo Ieſu Chriſto, perueniamus. Cui tecum & cum ſancto ſpiritu, vni venerandæ maieſtatis Deo, laus, atq; honor omnis in perpetuum debetur.

Amen.

Pſal.74.c.16

Pſal.4.b.6. & 36.b.9.
Ioh.14.d.26 & 16.b.13
Act.26.c.18.
2.Cor.4 b.6
Ioh.1.a.5.9.& 8.b.12.&.12.e 35.
Ro.13.d.12 13
Eph.5.b.8.c.11
Pſ.119.ver. 103.
Luc.1.g.74.75
1.Tim.6.d.16.

¶ PRECATIO MATVtina ſtudioſis accommodata.

MAximas tibi ex animis gratias agimus Deus Pater luminum, bonorum omnium largitor, quòd parentibus patroníſque noſtris hanc mẽtem dediſti, vt nos ea ætate quę maximè flexibilis eſt, & ad optima quæq; diſcendum opportuniſſima, in bonarum literarum diſciplinam traderent : ſuppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis ſpem, noſtræq; ætatis optimam partem, propter noſtram ingenij tarditatem, negligentiam, & inertiam perire ſinas. Et quia noſtra vigilantia, induſtria, atque ſtudium nihil ſine diuino inſtinctu tuo proficere valent, dignare cœleſtibus tuis radiis mentibus ingeniiſque noſtris illucere, nóſq; eo deſiderio & amore bonarum literarum, ſapientiæ, atque virtutis afficere, eáque docilitate ad percipiendum, memoriáque ad percepta retinendum donare, vt in pueritia atque adoleſcentia noſtra, bonis literis arbúſque, & virtutis præceptis liberaliter inſtituti, viri docti & pij, reíq; publicæ, atque ſanctæ Eccleſiæ tuæ vtiles euadamus, ad ſanctiſſimi nominis tui gloriam ampli-

Iaco.1.c.17

Eccle.12.a.2 &c.

Pro.6.a.6.& c

b.9.&.24.c.26

Pſal.127.a.2

Iohn.15.a.4.5.

Pſal.4.b.6.& 36.b.9

2.Cor.4.b.6

Deut.4.b.9 10.& 31.b 12.13

Pſal.78.a.3.4.

Mar.19.b.13 14.

2.Tim.3.d.15

Ioh.15.c 16. amplificandam. Hæc a te pater cœleſtis, nomine vnici tui filij Ieſu Chriſti ſeruatoris noſtri efflagitamus, obſecrantes vt ea nobis ipſius cauſa largiri velis : tibi *1.Tim.1.d.17* verò, cum eodem filio tuo, ſanctóque ſpiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen.

Matutina precatio alia ſcholis apta.

LArgire Domine Deus Pater cœleſtis, vt diuino ſpiritu tuo afflati, & dilectiſſimi filij, beatiſſimíque pueri *Luc.2.g.46* tui Ieſu Chriſti clariſſimum illuſtriſſimúmq; exemplum nobis ad imitandum *Eccle.12.a.2 &c.* ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atq; adoleſcentiæ noſtræ tempore, nos totos ad bonarum literarum ſtudium & virtutem applicemus, atque ad tuam vo*Luc.2.g.29.53* luntatem conformemus : & ſicuti ætate progredimur, ita in dies magis magíſque ſcientia, ſapientia, & virtute proficimus: tum hominum piorum, tum ve tuam maximè cœleſtem gratiam atq amorem (in quo ſumma ſita eſt fœlicit nobis conciliantes atque conſequente idq; per eundem filiũ tuum Ieſum Chriſtum, ſeruatorem noſtrum, cui vnà tec & cũ ſancto ſpiritu honor eſt atque glo ſempiterna tribuenda. Amen.

A

ADMONITIO VESpertina & nocturna.

Die si quis incedat, nihil offendit: quoniam solis lumen aspicit. Ioh.11.b.9

At si de nocte ambulet, luce orbatus per errorem incurrit. b.10.

Hæc est damnationis causa, quòd lux mundo affulsit, homines verò tenebris potiùs quàm luce delectati sunt, eo quòd eorum vita flagitiosa fuerat. Ioh.3.c.19.

Iesus Christus Dei Filius lux est, quæ in tenebris fulget, vera illa lux, quæ omnes homines, qui in hanc vitam ingrediuntur illustrat. Ioh.1.a.5.9.

Progrediamur igitur dum suppetit lumẽ, ne nos nox opprimat, nam qui in tenebris versatur, nescit quò ruat. Ioh.12.c.35.

Incredulorum peregrinum iugum ne feramus, verùm dum lucem aspicimus luci fidamus, vt lucis soboles efficiamur. 2.Cor.6.c.14 Ioh.12.e.36

Credamus in Iesum Christũ Dei filium, qui mundo illuxit, vt omnes qui credunt in eum in tenebris non iaceant. Ioh.12.f.46.

Qui Christum mundi lucem sequitur, e tenebris in lumen vitæ vocabitur. Ioh.8.b.12.& 9.a.5.

Exoritur e tenebris lumen ijs, qui castè atque integrè versantur. Psal.112.a.4

Qui se in luce versari dicit, & odium tamen in fratrem habet, is tenebris vsq; ad hoc tempus offunditur. 1.Ioh.2.b.9.

Qui

b.10. *Qui fratrem diligit, luce circunfunditur: neque illa vnquam ab eo peccandi occasio offeretur.*

Esa.58.b.10 *Si inopis atque egentis esuriei misertus fueris, luctúque & mœrore afflictum animum consolatione sustentaueris: tunc effulgebit in tenebris lumen tuum, eritq; caligo tua instar meridiei.*

Hymnus vespertinus & nocturnus.

Psal.92.a.1. OPtimum est, nos tibi O Deus, confiteri, tuúmq; numen precibus placare, & diuinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, O excelsissime.

a.2 *De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertinis de veritate tua honorificum prædicare.*

Esa.6.a.1.2 Psal.43.a.3. Dum terra atq; homines obscura tenguntur caligine, tua O Domine gloria nobis illucescat: lumen tuum, & tua nos veritas dirigant.

2.Cor.4.b.6 *O Deus qui iubes lumen e tenebris effulgere, illustra mentes nostras, & præfer nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ, in facie Christi.*

Psal.18.f.27 Psal.56.c.13 Accendi lucernam nostram O Domine Deus noster, illumina tenebras nostras, vt in conspectu tuo ambulemus lumine viuentium,

Verbum

Verbum tuum instar lucernæ est pedibus nostris, & instar lychni semitis nostris: præfert lumen ijs qui in tenebris & in umbra mortis versantur: vestigia nostra dirigit in viam pacis. Psal.119.ver. 105. Luc.1.g.79.

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito: nam sic pedes nostri a lapsu cõtinebuntur, ne in flagitium aliquod dilabamur. Psal.119.ver 133.& 56.b.13

Penes te O Deus est fons vitæ, illustra oculos nostros tui vultus fulgore: ne somno cõspiti sempiterno, hostis nostri dominatu premamur. Psal.36.b.9.& 13.a.3.4.

Extrahe nos e tenebris, & e mortis caligine: rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: O libera nos ab illa cagine, vbi fletus gemitúsq; fiunt, & dentium crepitus exaudiuntur. Psal.117.c.13 & 56.b.13 Math.8.b.12 & 22.b.13 & 25.c.30

Oculos nostros aperi, vt e tenebris in lucem cemur, & e potestate Satanæ vindicemur, biq; O Deus noster asseramur. Act.26.c.18

Vt peccatorum veniam impetremus, reditatémq; adeamus cum illis, qui per lem erga Filium tuum Iesum Christum cti atque integri efficiuntur. c.18.

Sic cubitum discedemus, nosq; quieti transmus securi: tuo enim solius præsidio in tuto locabimur. Psal.4.b.8.

Gloria tribuatur Deo patri, & Filio, spiritui sancto.

Sicut in principio ad hunc vsque diem tum est, fiétque per infinitas seculorũ tes. Amen.

PRE

¶ PRECATIO VESpertina.

Psal.91.& 146.b.& .147 Luc.8.g.52. Iob.11.b.11.& 1.Thes.4.c.13 14. Ephe.6.b.22 2.Cor.11.b.14 Eph. 5.b.11.12 &c. 1.Thes.3.a.5.9 b.10.

DOmine Deus in cuius tutela est salus hominum, atque rerum omnium, quando nox Mundum oppressit, & corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similius resoluta languidáq; iacebunt, nos totos tibi in tutelam tradimus, suppliciter orantes, vt a potestate malitiosorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos se lucis transformare valent, & a peccatis tenebrarum operibus, atque alijs omnibus tum corporis, tum animæ periculis nos tueri & conseruare velis: vtq; totos nos sopore opprimi & quasi sepultos iacere, aut mentibus interim nostris caliginem ita offundi non patiaris, vt tui nobliuio capiat: verùm vt corporibus sopitis animi vigiles assiduè noctes diésque tibi intenti excubent. Et quum requiescunt corpora simul atque animos nostros sinis, quantum natura quærit, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque promptiores reddat ad tibi seruiendum in eo vitæ statu, quem nos tenere voluisti ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum seruatorem nostrum, qui, vna tecum, & cum sancto spiritu, omni laude & gloria, omnibus sæculorum ætatibus est ab omnibus afficiendus. Amen.

1.Cor.7.d.20 Ephe.4.a.1 &c. 1.Thes.1.d.12. 13.

VES-

¶VESPERTINA
precatio alia.

OMnipotens Deus, cuius beneficio ſicuti dies hominibus ad negotia obeunda illuceſcet, ſic & nox ad corpora atq; animos labore & contentione deſeſſos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur: ſupplici a te precatione petimus, vt quemadmodum nox tenebris omnia obſcurat, ita & peccata etiam noſtra, illa dilecto filio tuo condonans, occultare, & ab oculis tuis remouere, atq; illorum memoriã ſempiterna obliuione delere velis: vt veluti corpora ſomno & requiete reficientur, itidem & animi noſtri miſericordiæ tuæ fiducia, a ſcelerum conſcientia ſoluti tranquillentur: atque ita toti recreati, craſtinò quum diluceſcet, reliquiſq; vitæ noſtræ diebus experrecti, ad tibi ſeruiendum excitemur. Et quando mors ipſa, a qua tam eſt tibi facile nos atque e ſomno corporis excitare, imminebit, in ſpe lætiſſimæ illius reſurrectionis (qua corpora noſtra ad ſempiternum illum diem nullis vnquam tenebris interruptum expergefacies) requieſcamus: quando hæreditatis ſanctorum in Lumine participes reddemur, in cœleſti Hieruſalem, beatiſſima illa ciuitate, quę neq; Lucernæ, neq; Solis, neq; Lunæ lumine, quo illuſtretur, indigebit: tua enim O Deus gloria illi illuceſcet, tuúſq; filius

Eſa.45.b.7.& 50.a.3.
Eccle.5.b.18
Pſal.25.a.5.& 32.a.1.& 51.a 2.b.9.
Eſa.43.d.25
Ezech.18.a 22.
Act.3.d.19.
Colo.2.b.13.14
Pſal.127.a.2
Pro.3.d.24.
Luc.8.g.52.54 &c.
Ioh.11.b.15.c 25.f.43.44.
Col.1.b.12
Gal.4.d.26

filius agnus ille, noſtrum erit decus ac lumen ſempiternum. Ad quam glorioſiſſimam lucem, & regnum dilecti filij tui, vt nos velis perducere, te per eundem illum ſeruatorem noſtrum obteſtamur atque obſecramus: qui vnà tecum, & cum ſancto ſpiritu, maximis & immortalibus honoribus, ſummiſq; & perpetuis laudibus efferendus eſt atque celebrandus. Amen.

Apoc. 21. g. 23 & 22. b. 5. Col. 1. c. 13.

FINIS.

lu-
ſſi-
,vt
um
que
an-
us